

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
ВГО «СПІЛКА ЗЕМЛЕВПОРЯДНИКІВ УКРАЇНИ»

**ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**FORMATION OF SUSTAINABLE
LAND USE: PROBLEMS AND PROSPECTS**

**Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції
19-20 листопада 2020 року**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
ВГО «СПІЛКА ЗЕМЛЕВПОРЯДНИКІВ УКРАЇНИ»**

**ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**FORMATION OF SUSTAINABLE
LAND USE: PROBLEMS AND
PROSPECTS**

**Матеріали I Міжнародної
науково-практичної конференції**

19-20 листопада 2020 року

Київ 2020

УДК 332.362

Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 листопада 2020 р.). Київ.: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2020. – 84 с.

Видання містить матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи». Тематика конференції відображає комплексність, міждисциплінарність і багатовекторність проблем формування сталого землекористування та інноваційних підходів до їх вирішення. У доповідях учасників представлено технічні, організаційні, економічні, екологічні та соціальні засади забезпечення формування сталого землекористування.

Матеріали збірника будуть корисними для фахівців у сфері землеустрою, геодезії, картографії, містобудування, геоінформаційних технологій та ін.

Матеріали подаються в авторській редакції

Шановні учасники і гості конференції!

Від імені колективу Інституту землекористування Національної академії аграрних наук України та організаційного комітету конференції вітаю учасників і гостей I Міжнародної науково-практичної конференції **«Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи»**. Наша конференція є корисною з точки зору широкого обміну досвідом та визначенням основних напрямків сталого розвитку землекористування в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації в Україні. Регулярні конференції стануть доброю традицією і створять умови для обміну науковою інформацією та практичним досвідом, забезпечуючи залучення всіх зацікавлених осіб до обговорення та вирішення актуальних питань взаємодії суспільства в інтересах формування сталого землекористування територій та країни в цілому.

Сьогодні економічні процеси в Україні все більше набувають просторової спрямованості, в якій територія стає самостійним суб'єктом управління і планування розвитку. Завжди перед суспільством стоїть проблема пошуку оптимальної моделі створення сталого землекористування. Адже стале землекористування – це тривале користування земельною ділянкою без зміни її цільового призначення, погіршення її якісних характеристик, яке забезпечує оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій.

Пошук ефективної відповіді на виклики часу вимагає від науковців визначення шляхів реформування економіки, що спрямовані на практичну реалізацію концепції сталого землекористування. При цьому інноваційні аспекти при формуванні сталого землекористування повинні враховувати економічні, соціальні та екологічні особливості територій.

Я глибоко переконаний, що лише спільними зусиллями представників науки, громадських організацій та влади на основі впровадження основних положень сталого землекористування зможемо забезпечити оптимізацію територіальної організації регіональних господарських систем та підвищити якість життя населення.

Бажаю учасникам і гостям конференції натхнення, цікавих, продуктивних наукових дискусій та плідної роботи.

*Директор Інституту землекористування НААН,
д.е.н., член-кореспондент НААН*

Й.М. Дорош

ЗМІСТ

Аврамчук Б.О., Лошакова Ю.А., Трохимчук А.А. Чому зростання економіки є основою для забезпечення сталого землекористування.....	6
Барвінський А.В. Агрофізичний моніторинг в системі сільськогосподарського зем- лекористування.....	9
Битько М.М., Кузнецова О.В., Волонтир А.В. Оптимізація ефективності використання земельних ресурсів на рі- вні Черкаської області.....	12
Винарчик Л.В., Федьків Ю.Р., Рушак Л.М. Проблеми правового режиму свердловин на воду.....	16
Висідалко А.А. Зонування земель придатних для виробництва органічної продук- ції.....	20
Гунько Л.А., Бережна К.О. Проблеми здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.....	23
Дорош О.С., Салюта В.А., Герасименко О.А. Інноваційні підходи до управління землями під полежащими лісовими насадженнями.....	27
Ібатуллін Ш.І. Просторові аспекти формування сталого землекористування.....	31
Кравченко О.М. Чому зростання економіки є основою для забезпечення сталого землекористування.....	34
Купріянич І.П., Дорош А.Й. Корегування нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель, для яких встановлені технологічні обмеження.....	38
Лашкевич О.В., Федорук А.С. До питання погодження документації із землеустрою в територіальних органах держгеокадастру.....	42
Мовчан С.І., Якунічева А.Ю. Сучасні проблеми землеустрою та методи їх подолання.....	47
Патіюк О.О., Рябова Ю. П. Удосконалення порядку проведення робіт із інвентаризації земель на місцевому рівні.....	51

Плита В.Б.	
Проблеми геодезичного забезпечення земельного кадастру та землеустрою в Україні.....	54
Рябова Ю.П.	
Необхідність проведення комплексного аналізу стану землекористування дослідних господарств НААНУ України.....	56
Сохнич А.Я., Сохнич С.А.	
Земельні ресурси в сучасній ринковій економіці.....	59
Хавар Ю.С., Лехман С.С.	
Дослідження проблематики погодження проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок за принципом екстериторіальності.....	63
Харитоненко Р.А.	
До питання визначення особливо цінних земель при розробці документації із землеустрою за допомогою офіційних інформаційних порталів.....	67
Чумаченко О.М.	
Екологічні наслідки інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.....	71
Шарий Г.І., Нестеренко С.В., Щепак В.В.	
Органічне землеробство як засіб охорони ґрунтів.....	74
Шкуратов О.І.	
Стан та проблеми функціонування системи моніторингу земель сільськогосподарського призначення.....	78

Аврамчук Б.О.,

*к.е.н., Інститут землекористування НААН,
м. Київ*

Лошакова Ю.А.,

*аспірантка факультету землевпорядкування
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

Трохимчук А.А.,

*студент ОС «магістр» факультету землевпорядкування
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

ТОПОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАСШТАБНИХ ГРУНТОВИХ ОБСТЕЖЕНЬ

На сьогодні, в умовах інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, гостро стає проблема оновлення даних порівняльної характеристики ґрунтів. При цьому, сучасні реалії ставлять свої вимоги до бонітування ґрунтів, яке нині має набути характеру масового та швидкого виконання польових обстежень за єдиною, комплексною та, водночас, простою методикою. Це, у свою чергу, дозволить проводити роботи з визначення та порівняння якості ґрунтів кожні 2-3 роки з невеликими затратами праці та фінансовими витратами.

Таким чином, в основу масштабних ґрунтових обстежень потрібно закласти методику топографо-геодезичного забезпечення визначення точок ґрунтових проб.

Комплекс робіт із виносу координат точок ґрунтових проб в натурі (на місцевості) включає: підготовчі роботи, топографо-геодезичні, картографічні роботи та роботи із землеустрою, камеральні роботи, складання і оформлення матеріалів технічного звіту щодо топографо-геодезичних вишукувань при аналізі якості ґрунтів, а також винос координат точок ґрунтових проб в натурі (на місцевості).

До технічного звіту щодо топографо-геодезичних вишукувань при аналізі якості ґрунтів додають схеми планової та висотної мереж у місцевій системі координат.

«До технічного звіту про топографічні роботи додають схеми виконаних аерофотознімальних, польових топографічних робіт з показом розг-

рафлення і номенклатури планшетів та виділенням планів за методами знімання і перерізу рельєфу.

До звітів також додають акти контролю і приймання робіт» [2].

Особливістю технічного звіту щодо топографо-геодезичних вишукувань при аналізі якості ґрунтів є методика визначення координат ґрунтових проб при ґрунтових обстеженнях.

Таким чином, геодезичні вишукування полягають у визначенні координат точок ґрунтових проб на сільськогосподарських угіддях, а саме: ріллі, сіножатах, пасовищах та багаторічних насадженнях.

Під час підготовчих робіт визначаються попередні координати точок ґрунтових проб таким чином, щоб вони розташовувалися не рідше ніж кожні 100 м (4 точки на перший гектар сільськогосподарських угідь та 2 додаткові точки на кожен наступний). У результаті чого, орієнтовна кількість точок розраховується за наступною формулою:

$$N = 4 + S/2, (1)$$

де N – кількість точок ґрунтових проб;

S – площа сільськогосподарських угідь, га.

Для точності відображення просторового розподілу якості ґрунтів рекомендується розташовувати точки ґрунтових проб кожні 50 м при ухилі більше 3 градусів.

Кожній координованій точці ґрунтових проб присвоюється індивідуальний код, який має наступний вигляд:

$$HY-U-H-KOATVU, (2)$$

де HY – номер точки в межах угіддя;

U – позначення угіддя (р – рілля, с – сіножаті, п – пасовища, б – багаторічні насадження);

H – загальний номер точки в межах територіальної громади;

$KOATVU$ – код одиниці адміністративно-територіального утворення України.

Наприклад, при необхідності визначення координат або показників ґрунтових досліджень 12 точки в межах пасовищ, яка є 67 точкою в межах Першотравенської сільської ради Обухівського району Київської області, код потрібної точки буде:

$$12-n-67-32231862, (3)$$

Необхідно наголосити, що, враховуючи вимоги чинного законодавства та усталену практику ведення топографо-геодезичних вишукувань, координати точок ґрунтових проб потрібно визначити в двох системах координат – СК-63 та УСК-2000. Таким чином, каталог координат точок ґрунтових проб матиме такий вигляд:

**Зразок каталогу координат точок ґрунтових проб при аналізі
якості ґрунтів**

№ п/п	Код проби	Координати в СК-63		Координати в УСК-2000	
		X	Y	X	Y

Точність визначення координат даних точок рекомендується встановити відповідно до середньоквадратичної похибки місцезнаходження межового знака відносно найближчих пунктів державної геодезичної мережі, геодезичних мереж згущення, міських геодезичних мереж за межами населених пунктів для земельних ділянок площею 10 га і більше – 2,5 м з метою пришвидшення виконання вишукувань, враховуючи значні об'єми робіт.

Роботи з виносу попередніх координат в натурі (на місцевості) проводяться згідно з методикою, наведеною у п.3.2. та у відповідності до Інструкції про встановлення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками.

Список використаної літератури

1. Чорний С.Г. Оцінка якості ґрунтів [Навчальний посібник] / С.Г. Чорний – Миколаїв: МНАУ, 2018. – 233 с.
2. Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500 (ГКНТА-2.04-02-98) // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-98#>.
3. Бонітування ґрунтів України. – у 2-х кн. – Кн. 1.: Шкали бонітування ґрунтів орних земель України. – К.: Ін-т землеустрою УААН, 1993. – 258 с.
4. Закон України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-14>.

Барвінський А.В.

к.с.-г.н., доц.

Інститут землекористування НААН України

м. Київ

АГРОФІЗИЧНИЙ МОНІТОРИНГ В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Забезпечення сталого землекористування на сільських територіях (планування використання земель, оцінка якості ґрунтів, еколого-економічне обґрунтування технологій відтворення продуктивності земель, своєчасне запобігання інтенсивному розвитку деградаційних процесів тощо) неможливе без отримання коректної інформації про стан земельних ресурсів. Для цього на землях сільськогосподарського призначення проводиться агрохімічне обстеження ґрунтів [1, ст. 1], з урахуванням результатів якого встановлюються показники інтенсивності використання земель [1, ст. 34]. При цьому, сама назва цього процесу і зміст агрохімічного паспорта земельної ділянки (поля) свідчать про пріоритет показників, що характеризують агрохімічні властивості ґрунтів та рівень їхнього забруднення хімічними речовинами: важкими металами, залишками пестицидів та радіонуклідами. Водночас, в системі сільськогосподарського землекористування, зокрема, в процесі ґрунтового моніторингу, не приділяється належної уваги агрофізичним показникам (ні один з них не визначається безпосередньо на обстежуваній земельній ділянці, а в агрохімічний паспорт заносяться довідкові дані єдиного крупномасштабного обстеження ґрунтів [2, додаток]), однак, саме вони нерідко виступають лімітуючими факторами урожайності сільськогосподарських культур, а агрофізична деградація ґрунтового покриву за масштабами поширення не поступається дегуміфікації і агрохімічній деградації.

Агрофізична деградація, яка є наслідком інтенсивного сільськогосподарського землекористування, а саме, понаднормативного розорювання ґрунтів, численних механічних обробіток, застосування важкої сільсько-господарської техніки тощо, проявляється в погіршенні структурно-агрегатного складу кореневмісного шару ґрунту (брилистість після оранки, заплівання, кіркоутворення) та його переущільненні. За даними ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н.Соколовського», при вирощуванні зернових культур біля 20% орних земель країни характеризуються переущільненням (об'ємна маса в верхньому шарі ґрунту вища від потреб цих культур), а при вирощуванні більш вибагливих до ґрунтового-екологічних умов пророслих культур, зокрема, цукрових буряків та

кукурудзи площі з переущільненою ріллею зростають до 35-40%, через що «реальні втрати сільськогосподарської продукції від переущільнення ґрунтів в Україні можуть сягати 160-500 млн. американських доларів щорічно» [3, с.30].

Актуальність здійснення постійного контролю за агрофізичними параметрами ґрунтової родючості, прогнозування та профілактики можливих негативних процесів, пов'язаних з погіршенням якості земель, обумовлена, з одного боку, суттєвими відхиленнями ґрунтово-фізичних факторів від вимог сільськогосподарських культур і відповідно - значними коливаннями їхньої урожайності за роками [4, с.4].; з другого боку - посиленням антропогенного навантаження на ґрунтовий покрив та як наслідок – прискореним поширенням деструктивних процесів на орних землях.

Методологічною основою формування системи індикаторів для контролю фізичного стану ґрунтів та запобігання можливому погіршенню агрофізичних параметрів родючості конкретної земельної ділянки стала Концепція базових показників [5, с.57], які функціонально зв'язані з “структурно-механічним” і “гідрофізичним” комплексами фізичних властивостей ґрунту. Для складання рівнянь регресії, що описують ці зв'язки, використано 17 показників агрофізичних і хімічних властивостей дерново-підзолистого супіщаного ґрунту, отриманих експериментально в стаціонарному досліді, закладеному в Київському Поліссі. Крім достовірності і тісноти кореляційних зв'язків з якомога більшою кількістю інших параметрів ґрунтової родючості, при виборі базових показників для агрофізичного моніторингу слід враховувати легкість та швидкість їх визначення при масових обстеженнях (аналізах), зокрема: можливість застосування експрес-методів. За результатами наших досліджень, найбільшою мірою зазначеним критеріям відповідають питома поверхня, об'ємна маса та водопроникність ґрунту, що тісно корелюють як з іншими агрофізичними, так і з основними агрохімічними параметрами ґрунтової родючості.

Визначення ступеня агрофізичної деградації неможливе без науково обґрунтованої системи діагностичних критеріїв. Наразі для ґрунтів легкогранулометричного складу, до яких належать досліджувані дерново-підзолисті ґрунти, оптимальні показники рівноважної об'ємної маси визначені в межах 1,3-1,5 г/см³ і відповідно їх перевищення засвідчує деградований стан ґрунту та вказує на необхідність внесення підвищених норм органічних добрив, застосування полегшеної техніки тощо [6, с.127]. Однак, в наших дослідженнях для озимого жита оптимальна об'ємна маса склала 1,57 г/см³ при урожайності 38 ц/га, для картоплі -1,43 г/см³ при урожайності 218 ц/га. Крім того, в кінці вегетаційного періоду рівноважна об'ємна маса супіщаних ґрунтів під зерновими культурами може сягати 1,64-1,68 г/см³, що згідно з зазначеними вище діагностичними критеріями

свідчить про «сильну агрофізичну деградацію» ґрунту. Саме тому, для адекватної оцінки ступеня агрофізичної деградації супіщаних ґрунтів необхідно враховувати не тільки вимоги основної групи вирощуваних на цих ґрунтах сільськогосподарських культур, а й їхні генетичні особливості.

Враховуючи важливість агрофізичних параметрів ґрунтової родючості для забезпечення сталого функціонування систем сільськогосподарського землекористування, при здійсненні спостережень за станом агроєкосистем і прогнозуванні негативних явищ, що можуть виникнути в процесі господарської діяльності людини, необхідно обов'язково поряд з агрохімічними визначати й агрофізичні показники. Трансформацію цих параметрів під впливом антропогенного фактора пропонується оцінювати за величинами базових показників на основі їх кореляційних зв'язків з іншими властивостями. За базові показники агрофізичного моніторингу на орних землях Київського Полісся слід використовувати рівноважну об'ємну масу, що характеризує будову ґрунту, питому поверхню, що дозволяє кількісно описати геометрію його твердої фази, та водопроникність, яка є непрямую характеристикою протиерозійної стійкості ґрунту.

Список використаних джерел

1. Про охорону земель: Закон України №962-IV від 19.06.2003р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.

2. Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки: Наказ Міністерства аграрної пролітики та продовольства від 11.10.2011 р. N53. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1517-11#Text>.

3. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України / За ред. С.А.Балюка, В.В.Медведева, О.Г.Тараріка, В.О.Грекова, А.Д. Балаєва.- Київ, 2010.-112с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.iogu.gov.ua/wp-content/uploads/2013/07/stangruntiv.pdf>.

4. Медведев В.В. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства / В.В. Медведев, С.Ю. Булігін, С.А. Балюк та ін. За ред. В.В. Медведева, М.В. Лісового. -Харків: ШТРИХ, 2001.- 100 с.

5. Сапожников П.М. Подходы к расчету показателей мониторинга физического состояния почв / П.М. Сапожников, А.Н. Прохоров // Почвоведение.-1992.-№9.-С.52-64.

6. Патица В.П. Агроєкологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель /В.П. Патица, О.Г. Тараріко.– К.: Фітосоціоцентр, 2002. –296 с.

Битько М.М.

*кандидат технічних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси*

Кузнецова О.В.

*старший викладач
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси*

Волонтир А.В.

*асистент
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси*

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА РІВНІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нераціональна система землекористування призвела до тяжких екологічних наслідків, а саме наявності таких проявів деградації земель як ерозія, техногенне забруднення, вторинне осолонцювання, підтоплення та зсуви ґрунтів. Високий рівень розораності угідь, в тому числі на схилах, значне розширення посівів просапних культур та практично повне припинення виконання комплексу робіт по захисту ґрунтів, порушення системи обробітку ґрунту приводить до погіршення стану земель. В умовах гострої екологічної кризи саме екологічна складова є пріоритетною. Екологічна ефективність характеризується можливістю зменшення наслідків інтенсивного антропогенного впливу і втручання в навколишнє середовище, створення умов для розширеного відтворення природних ресурсів.

Україна відноситься до європейських держав з найвищою розораністю земель, яка досягає 53,8 % всього земельного фонду, у тому числі 77,8 % сільськогосподарських угідь.

Земельний фонд Черкаської області складає 2 091 670 га, з них 987946,3 га займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про відсутність екологічно доцільного співвідношення між природними стабілізуючими угіддями (ліси, луки, пасовища) і ріллею. В структурі сільськогосподарських угідь рілля складає 96,18 %, перелоги – 0,67%, багаторічні насадження – 1,30 %, сіножаті – 1,59 % пасовища - 0,26%.

Негативною особливістю агроландшафту Черкаської області є висока розораність (96%). Розораність чорноземних ґрунтів у окремих районах (Драбівський, Христинівський та ін.) досягає 92 – 96 %. У країнах з розвинутим землеробством – США 23, Угорщина –37, Франція – 41,5, ФРН – 48 % орних земель, в цілому по Україні 80 %. Отже, за розораністю Чер-

каська область лідер в Україні та світі. А висока розораність одна з головних причин деградації основних типів ґрунтів. Збіднення агроландшафту області становить поки що недостатньо оцінену загрозу екологівідновлювальним і продуктивним їх функціям.

Поряд із потужним техногенним навантаженням це призвело до різкого порушення співвідношення в агроландшафтах між ріллею й природними комплексами (луки, пасовища, ліси, водойми) в структурі земельних угідь. Це своєю чергою спричинило активні деградаційні процеси, що охопили значну площу землі в обробітку. Через ці та інші фактори виникають дефляція й виснаження ґрунтів, переущільнення, підкислення, заболочування, оглеснення, руйнація гідрографічної мережі, природне й техногенне спустелення, загострюються екологічні проблеми, що вийшли вже за межі галузі сільського господарства й набули загальнодержавного значення.

Досить важливою проблемою раціонального землеробства залишається ефективне використання еродованих земель Черкаської області. Адж значна її частина розміщена на Придніпровській височині (Правобережжя), яка характеризується значним базисом ерозії і зумовлює у різних землях наявність біля 305 тис. га (26 %) змитих ґрунтів .

Водній та вітровій ерозії піддаються орні землі площею 294,3 тис. га, з яких 23 тис. га сильній та близько 200 га сумісній дії водної та вітрової ерозії. На таких землях вкрай необхідні фітомеліоративні заходи, тоді агроландшафт збагатиться штучними фітоценозами: луками, пасовищами та лісовими насадженнями, поступово відновлюватиметься гумусний стан ґрунту та зростатиме їх родючість.

Екстенсивне ведення аграрного виробництва в останні півтора десятиріччя не могло не вплинути на стан ґрунтів. Інтенсивна мінералізація гумусу без поповнення ґрунтів органічною речовиною веде до процесу деґуміфікації – основного чинника деградації ґрунтів. Досить інтенсивно деградують дерново-підзолисті та сірі і світло-сірі опідзолені ґрунти, яким потрібна особлива увага і заходи збереження родючості.

У Черкаській області загальну площу землі, що перебуває в інтенсивному обробітку, варто зменшити на 217 тис. га (або 17%) і трансформувати її переважно в природні кормові угіддя та під заліснення. Вилученню з інтенсивного обробітку й переведенню в інші категорії угідь підлягають рілля на схилах 3⁰ і більше, малопродуктивні землі (піщані ґрунти), розорані землі гідрографічної мережі.

Як показали розрахунки, в останні роки щорічно гектар рільної землі безповоротно втрачає 470–630 кг гумусу (органічна частина ґрунту), майже 90 кг азоту, фосфору й калію, близько 8,5 кг кальцію. Зменшення

вмісту гумусу, від кількості якої залежить родючість, відбувається практично на всіх типах ґрунтів Черкащини.

Сучасне землеробство повинно базуватись на наукових основах, які визначають принципово нові шляхи розв'язання проблем раціонального землекористування, оптимізації структури земельних угідь, захисту ґрунтів від ерозії, екологізації та біологізації технологічних процесів. Дотримання наукових основ забезпечить гармонійний розвиток і трансформацію ландшафтів, надійний захист ґрунтового покриву від ерозійних процесів і його деградації, екологічну рівновагу в агроландшафтах.

Саме тому, на рівні держави розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. №271-р затверджено Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

Національний план передбачає розроблення ряду нормативно-правових актів: проект Закону України «Про збереження ґрунтів та охорону їхньої родючості»; проект КМУ «Про нормативи якісного стану ґрунтів», проект; розробити Порядок формування та ведення реєстру постів (пунктів, станцій, моніторингових ділянок) спостережень за об'єктами довкілля з урахуванням потреб забезпечення інформацією про деградацію земель, опустелювання та посухи» тощо. Виконання комплексу завдань, визначених Планом дій, сприятиме розв'язанню проблем, пов'язаних із своєчасним запобіганням і усуненням явищ деградації ґрунтів і можливих еколого-економічних ризиків під час користування землею. Термін виконання позицій до 2025 року.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року схвалена «Концепція боротьби з деградацією земель та опустелюванням», реалізація якої передбачена протягом 2015–2020 років.

На регіональному рівні, Держгеокадастр в Черкаській області поступово реалізовує завдання Регіональної програми розвитку земельних відносин у Черкаській області на 2014-2020 роки. Одне з ключових питань - консервація деградованих та малопродуктивних земель.

Проте, щоб розпочати процес оптимізації земельних ресурсів, достатньо буде забезпечити виведення з інтенсивного сільськогосподарського використання деградованих і малопродуктивних земель шляхом консервації – найбільш дієвим і реальним заходом для зменшення розвитку ерозійних процесів та інших видів деградації ґрунтів.

Напрями консервації (реабілітація і трансформація) деградованих і малопродуктивних ґрунтів можуть бути наступними: ґрунти легкого механічного складу та деформовані ґрунти – під заліснення; порушені землі з виходами порід, розмиті й сильнорозмиті ґрунти – подальше залуження і використання під культурні пасовища; середньозмиті ґрунти на схилах понад 5° – залуження з використанням під сіножаті; засолені ґрунти - по-

вертаються у природний стан природним шляхом, тимчасова консервація (реабілітація) шляхом залуження.

Після виведення 139,2 тис. га деградованих та малопродуктивних земель рівень розораності території становив би 54 %, що значно менше ніж показник в сучасному стані.

Оптимізація ефективності використання земельних ресурсів вимагає науково-обґрунтованого підходу до земельних ресурсів. Тому спираючись на модернізовану кадастрову систему та ефективне управління земельними ресурсами шляхом урахування еколого-економічної складової їх оцінки, можна буде досягти суттєвого позитивного впливу на економіку регіону та держави вцілому.

Список використаних джерел

1. «Атлас родючості ґрунтів Черкащини» затверджений Науково-технічною радою Черкаська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»: протокол № від жовтня 2014 р.

2. «Землеустрій, кадастр і моніторинг земель» Є. В. Бутенко стаття «Еколого-економічна оптимізація сільськогосподарських землекористувань на регіональному рівні» №1, 2016 р.

Винарчик Л.В.
старший викладач кафедри КДТ
Національний університет “Львівська політехніка”
м. Львів

Федьків Ю.Р.
студентка
Національний університет “Львівська політехніка”
м. Львів

Рушак Л.М.
студентка
Національний університет “Львівська політехніка”
м. Львів

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СВЕРДЛОВИН НА ВОДУ

Майже всі підприємства залежать безпосередньо від водопостачання. Вода є невід’ємною частиною не тільки життя людини, але і становить основу будь-якого виробництва.

Питання водопостачання є досить проблематичним у багатьох областях і часто власникам підприємств, що знаходяться за межами міста доводиться мати у власності чи користуванні свердловини на воду. Це забезпечує їх автономністю та практично безперерійністю у постачанні води. Про проблеми видобування, використання та охорони водних об’єктів писали такі вчені: В.М. Присяжний [1], В.О. Джуган [2], О.Ю. Макаренко [3].

В основному видобування підземних вод служить для забезпечення санітарно-гігієнічних потреб, а також для обслуговування приладів та устаткування, поливу сільськогосподарських культур, випоювання худоби та ін. Якщо вода використовується для питних потреб, тоді є обов’язковим встановлення зони санітарної охорони. Межі ЗСО водних об’єктів встановлюються органами місцевого самоврядування на їх території за погодженням з державними органами земельних ресурсів, санітарно-епідеміологічного нагляду, охорони навколишнього природного середовища, водного господарства та геології [4].

До основних нормативно-правових документів, що регулюють питання використання свердловин та добування з них води є: Земельний кодекс [5], Водний кодекс [6], Податковий кодекс [7], Цивільний кодекс [8] та Кодекс про надра [9].

Розглянемо порядок отримання у користування свердловини, які документи потрібні для видобування води та які платежі має сплачувати підприємство за самостійний забір води.

Свердловина - це глибокий, штучно створений, вузький отвір у ґрунті, переважно круглого перерізу, виконаний інструментом для буріння.

Найперше, що потрібно зробити власнику підприємства (чи уповноваженій ним особі) – це оформити речове право на землю, оскільки свердловина безпосередньо пов'язана з певною ділянкою. Порядок державної реєстрації прав на нерухомість визначається Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [10].

Земельний та Цивільний кодекси України подають наступний перелік видів речових прав на земельні ділянки:

- право власності на земельну ділянку;
- право постійного користування;
- оренда (суборенда);
- емфітевзис;
- суперфіцій.

Наступним кроком є державна реєстрація свердловини. Державний реєстр артезіанських свердловин містить інформацію про артезіанські свердловини, включаючи не функціональні, незалежно від місця розташування, на основі даних, що містяться у паспорті свердловини. Також необхідно зареєструвати речові права на свердловину, тому що тут вона виступає як об'єкт нерухомого майна. А згідно з ч. 1 ст. 181 Цивільного кодексу України земельна ділянка та об'єкти, що розташовані на ній, перемістити які є неможливо без їх знецінення та зміни їх призначення відносно до нерухомих речей.

Як зазначається у Водному кодексі України, спеціальне використання води є платним та здійснюється лише за наявності дозволу на таке користування.

Спеціальне водокористування – термін, що характеризує забір води з певних водних об'єктів за допомогою споруд або іншого технічного забезпечення, використання води та викиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, охоплюючи також забір води та викиди речовин, що забруднюють із зворотними водами, при цьому застосовуючи канали.

Фізичні та юридичні особи застосовують таке водокористування для задоволення як питних потреб населення, так і в цілях сільського господарства, побуту, промисловості, лікування, транспорту, енергетики, рибного господарства та інших потреб держави і громадян.

У 2019 року в Україні запустили нову он-лайн систему, за допомогою якої підприємці чи юридичні особи можуть оформити або анулювати дозвіл на спеціальне використання води. Запровадження такої електронної послуги в Україні значно розширило можливості та, водночас, спростило процедуру видачі дозволів.

Документи, що необхідні для видачі дозволу:

- 1) Заява на видачу дозволу
- 2) Додатки до заяви:
 - обґрунтування потреби у воді з помісячним нормативним розрахунком водокористування і водовідведення;
 - опис та схема місць забору води та скиду зворотних вод;
 - нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами (з розрахунком на кожний випуск (скид) окремо);
 - затверджені індивідуальні технологічні нормативи використання питної води (для підприємств та організацій житлово-комунального господарства, суб'єктів господарювання, які надають послуги з централізованого водопостачання та/або водовідведення, житлово-експлуатаційних підприємств та організацій);
 - копія правовстановлюючих документів на водні об'єкти (для орендарів водних об'єктів)

Далі, протягом 30-ти днів Держводагенство опрацьовує дані та надає результат. Якщо немає зауважень – громадянин отримує дозвіл. Якщо ж подані документи не відповідають вимогам, то видається відмова в отриманні такого дозволу.

Процедура проводиться безоплатно. Результат послуги можна отримати у ЦНАПі або через спеціальний портал в електронному вигляді. Завдяки прозорості проведення процесу, зменшення затрат часу та ресурсів та ряду інших переваг електронна послуга стала популярною і має великий попит.

Спеціальне водокористування здійснюється на платній основі у вигляді рентної плати за воду.

Об'єктом, що оподатковується виступає фактичний обсяг води, який підлягає використанню водокористувачів.

Список використаних джерел

1. Присяжний В.М. Кримінальна відповідальність за забруднення, засмічення та виснаження водних об'єктів: Наукова монографія /В.М.Присяжний. – К.: ВНЗ «НАУ», 2004. – 229 с.

2. Джуган В.О. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Вікторія Олегівна Джуган; Національний ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2009. – 19с.

3. Макаренко О.Ю. Застосування відповідальності за порушення законодавства про використання та охорону надр // Актуальні проблеми держави і права. Зб. наук. праць. – Вип. 37. – Ст. 221–224.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» від 18 грудня 1998 р. № 2024 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BF#Text>
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
6. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 123/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40-44. – Ст. 356.
9. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340
10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51. – Ст. 55.

Висідалко А.А.
*студентка ОС «магістр» факультету землевпорядкування
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

ЗОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ПРИДАТНИХ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Структура земельного фонду України пов'язана із екстенсивною системою господарювання, коли для того, щоб збільшити врожай – розширюють посівні площі і вносять хімічні меліоранти чим ще більше пригнічують землю, а потрібно було б вносити органічні і мінеральні речовини. Розширення посівних площ призвело до надмірного сільськогосподарського використання земель і зменшення родючості ґрунтів через переущільнення ґрунтів важкою сільськогосподарською технікою, руйнуванням структури, водопроникністю та аераційною здатністю з усіма екологічними наслідками.

В умовах постійного антропогенного навантаження йде надмірна розораність ґрунтів, через не правильне використання і відновлення родючості, це тягне за собою деградацію чорнозему колосальними темпами, так от для того, щоб зберегти довкілля, навколишнє середовище, природні ресурси, покращити ландшафти і примножити біорізноманіття потрібно переходити на органічне виробництво. Адже органічне виробництво – сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1]. Саме використання переважно відновлюваних ресурсів та власних ресурсів, використання технологій, що не завдають шкоди здоров'ю людей, рослинам, добробуту тварин, запобігають забрудненню навколишнього природного середовища або мінімізують його, використання харчових добавок, мікроелементів та добавок для технологічних цілей у гранично допустимих кількостях, визначених законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції покладені в основу органічного виробництва [1].

Для нормального функціонування системи органічного виробництва потрібно визначити методіку зонування земель придатних для виробництва органічної продукції, адже на сьогоднішній день придатність земель для виробництва органічної продукції визначається в залежності від того, хто сертифікує дану органічну продукцію. Тобто, потрібно розробити так звану методіку по визначенню «зон органічного виробництва» або «орга-

нічні зони», в межах яких буде встановлюватися придатність ґрунтів для виробництва органічної продукції. По аналогії, як продукція дитячого та дієтичного харчування виготовляється в спеціальних зонах з виробництва сировини так і для органічної продукції потрібні такі зони.

Опираючись на законопроект «Про затвердження оцінки придатності земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції» можна сказати, що в основі методики для визначенні «зон органічного виробництва» придатність ґрунтів буде визначатися за ґрунтово-агрохімічними та еколого-токсикологічними критеріями, на підставі яких буде визначатися ступінь придатності ґрунтів для виробництва органічної продукції, тобто, або придатні або обмежено придатні [2].

В основу еколого-токсикологічних критеріїв придатності земель повинні входити такі нормативи показників за ступенем придатності [3]:

- Розташування земель відносно промислових підприємств, які забруднюють природне навколишнє середовище важкими металами, радіонуклідами, пестицидами (придатні, якщо > 30 за напрямком переважаючих вітрів);

- Вміст забруднюючих речовин у ґрунті, а саме щільність забруднення Цезієм-137 (придатні, якщо <5 Кі/км²), Стронцієм-90 (придатні, якщо <0,05 Кі/км²);

- Вміст рухомих форм важких металів і залишків пестицидів відносно ГДК (придатні, якщо ГДК <1).

Ці показники і критерії їх придатності будуть підставою для віднесення земель до певної категорії придатності [4].

Ґрунтово-агрохімічні критерії формують такі показники як:

- Вміст гумусу (придатні >2,0), %;

- Глибина гумусового горизонту (придатні >40,0), см;

- Гранулометричний склад;

- Реакція ґрунтового розчину (рН)

- Щільність ґрунту, г/см³;

- Вміст рухомих форм фосфору, калію, азоту, рухомої сірки.

Якщо кількість обмежено-придатних земель за ґрунтово-агрохімічними показниками становить не більше 50% від загальної площі, то ці землі допускаються для виробництва органічної продукції. Однак, в будь-якому випадку, якщо землі забруднені, сильно осолоділі, сильно солонцюваті засолені, глейкі, мочаристі і підлягають консервації, то такі землі для виробництва органічної продукції придатними бути не можуть [5].

Отже, відповідно до законопроекту? оцінка придатності ґрунтів буде здійснюватися на основі аналізу інформації про ґрунти, про їхню якість, антропогенне навантаження, кількістю і вмістом забруднюючих речовин і

розташуванням відносно забруднюючих джерел. На нашу думку, такий підхід до органічного виробництва відкриє нові можливості у цій сфері, поставить його на новий рівень розвитку і дасть ще більший урожай органічної продукції, а також залучить до органічного виробництва ще більше людей.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
2. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text>
3. Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: «Полісся», 2013. – 492 с.
4. Основи екології: підруч. / В.Г. Бардов, В.І. Федоренко, Е.М. Білецька [та ін.]; за ред. В.Г. Бардова, В.І. Федоренко. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 424 с.
5. Методика проведення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення / за ред. І.П. Яцука, С.А. Балюка. – К., 2013. – 104 с.

Гунько Л.А.,
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ

Бережна К.О.,
аспірант
Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру,
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ

На даний час Державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі. Це Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру [1].

Заходи державного контролю за використанням та охороною земель здійснюються шляхом проведення перевірок, шляхом розгляду документації із землеустрою, пов'язаної з використанням та охороною земель та проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення [2].

За інформацією Держгеокадастру України за 9 місяців 2020 року здійснено 18 234 заходів державного контролю, під час яких виявлено 13 576 фактів порушень законодавства у сфері використання та охорони земель, у тому числі в порядку, встановленому Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Органами державного контролю нараховано шкоду, заподіяну внаслідок виявлених за вказаний період правопорушень, за фактами самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу на суму понад 66,9 млн грн., з них у добровільному порядку відшкодовано понад 29 млн грн.

Складено 6 613 протоколів про адміністративні правопорушення у сфері використання та охорони земель, винесено 6 047 постанов про накладення адміністративних стягнень на суму понад 1,5 млн грн.

З метою усунення виявлених порушень вимог земельного законодавства державними інспекторами направлено 2 603 клопотання до органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади та видано 7 774 приписи.

У 2020 році заплановано 5 719 перевірок суб'єктів господарювання, з них проведено 884 заходи, що складає 15 % проведених перевірок від загальної кількості запланованих перевірок, під час яких виявлено 858 порушень земельного законодавства, що складає 97 % від виявлених порушень вимог земельного законодавства.

Порівняно з 2019 роком показники по здійсненню заходів державного нагляду (контролю) щодо додержання законодавства у сфері використання та охорони земель знизилися на 42 % в зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 №530-IX та наказу Держгеокадастру від 16.03.2020 №85 «Про додаткові заходи запобігання поширенню коронавірусу (COVID-19)».

Окрім того, у III кварталі 2020 року увага приділено перевіркам дотримання вимог земельного законодавства:

- під час використання та розпорядження землями сільськогосподарського призначення, переданих у комунальну власність ОТГ (згідно проведеного моніторингу);

- під час використання земель оборони.

Так, під час виконання Планів робіт Управлінь з контролю за використанням та охороною земель за III квартал 2020 року, Управліннями з контролю за використанням та охороною земель, які діють у складі Головних управлінь в областях проведено:

828 перевірок дотримання вимог земельного законодавства на площі під час використання та розпорядження землями сільськогосподарського призначення, переданих у комунальну власність ОТГ (згідно проведеного моніторингу), з яких виявлено 608 порушень вимог земельного законодавства на площі 7 267,3468 га.

З метою усунення виявлених порушень вимог земельного законодавства територіальними органами Держгеокадастру в областях розраховано шкоду, заподіяну внаслідок самовільного зайняття, не цільового використання земельних ділянок та зняття поверхневого (родючого) шару ґрунту у розмірі 1 384 725,53 грн, відшкодовано в добровільному порядку 885 977,02 грн.

Протягом 9 місяців 2020 року виявлено 6 315 фактів самовільного зайняття земель усіх категорій на площі 137 281,7592 га, зокрема, на землях сільськогосподарського призначення площею 118 262,19 га.

Результати здійснення державного нагляду (контролю) у сфері використання та охорони земель оприлюднюються на офіційному вебсайті Держгеокадастру [3].

Для ефективного державного контролю у сфері охорони земель – це досить невелика цифра. При проведенні аналізу ефективності державного контролю за використанням та охороною земель виявлено низьку проблемних питань:

1. Відсутність достатньої технічно-матеріальної бази для ефективного здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.

2. Прогалини у законодавчому забезпеченні здійснення державних заходів щодо охорони земель.

3. Відсутність плідної співпраці з правоохоронними органами

Наприклад, значну частину осіб порушників вимог земельного законодавства під час здійснення державного контролю за використанням та охороною земель не вдається встановити (відсутність на місці вчинення правопорушень).

4. Недостатній рівень відповідальності за правопорушення у сфері використання та охорони земель

Наприклад, розмір заподіяної шкоди за 1 га ріллі та розмір штрафних санкцій менший ніж отриманий прибуток, у зв'язку з чим суб'єкти господарювання не зацікавлені у здійсненні державної реєстрації прав на земельні ділянки.

5. Кадрове забезпечення

Фактично, кадрове забезпечення спеціалістами державного контролю становить близько 56 %.

Враховуючи вищевикладене, для підвищення ефективності державного контролю за використанням та охороною земель необхідно:

– збільшення розміру адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері використання та охорони земель як мінімум у 5 разів;

– введення кваліфікаційних ознак видів адміністративних правопорушень та відповідно градацію розміру штрафних санкцій;

– розробка проекту постанови КМУ щодо врегульовано порядку здійснення заходів державного контролю за використанням та охороною земель у тому числі органами місцевого самоврядування;

– налагодження ефективної роботи з пошуковими органами;

– запровадження обмежень щодо порушників під час здійснення державної реєстрації земельних ділянок;

– створення матеріально-технічної бази для здійснення державного контролю за використанням та охороною земель в сучасних умовах (забезпечення засобами вимірювання (геодезичного знімання), квадрокоптерами, GPS приймачами, транспортними засобами);

- внесення змін до законодавства стосовно запобіжних заходів, що забезпечать невідворотність покарання за порушення вимог земельного законодавства;
- запровадження дієвого громадського контролю як чинника реального впливу на прийняття державних рішень і прозорості функціонування державного контролю та господарської діяльності.

При застосуванні дієвих механізмів підвищення ефективності державного контролю в Україні відбудеться покращення як економічного так і соціального клімату для розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону земель від 19.06.2003 / Відомості Верховної Ради України. Київ: Парлам. вид-во, 2003. №39.

2. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» 19.06.2003 / Відомості Верховної Ради України. Київ: Парлам. вид-во, 2003. №39.

3. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov>.

4. Державна служба геодезії, картографії та кадастру України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] –URL: <https://land.gov.ua/>.

Дорош О.С.,
д.е.н., проф., Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Салюта В.А.,
аспірант, Інститут агроєкології і природокористування НААН
України,
м. Київ

Герасименко О.А.,
здобувач, Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ПІД ПОЛЕЗАХИСНИМИ ЛІСОВИМИ НАСАДЖЕННЯМИ

Майже 40% орних земель України захищають близько 350 тис. га полезахисних і майже 90 тис. га водорегулюючих лісових смуг [1]. Зважаючи на те, що один гектар полезахисної лісосмуги уберігає від суховіїв від 20 до 30 гектарів орних земель, удвічі послаблюється випаровування вологи, отримуємо зростання врожайності сільськогосподарських культур до 15 %. З огляду на зазначене, полезахисне лісорозведення потужним регулятором екологічної безпеки в сільськогосподарському землекористуванні, оскільки виконує кліматорегулювальні, ґрунтозахисні та водоохоронні функції. З метою захисту решти орних земель (60%) при збереженні існуючих полезахисних лісосмуг існує потреба у закладенні нових із врахуванням регіональних умов. Наразі полезахисна лісистість в Україні становить 1,3 %, тоді як науково доведено її оптимальні показники (для Степової зони – від 3,8 до 6,2 %; для Лісостепу – від 2,7 до 4,4%; для Полісся – від 2,4 до 4,5 %) [2].

Через недофінансування державою лісгосподарської галузі не створюються нові полезахисні лісосмуги (тривалий час не заготовляється насіння, не вирощується посадковий матеріал), не ведеться їх моніторинг та облік (із-за чого відсутні відомості про їх кількість і реальний стан), не достатньо впорядкованою є система охорони лісосмуг від незаконних рубок, безконтрольного скидання сміття та пожеж (для цього потрібні значні матеріальні витрати). Стає не вигідно лісгосподарським підприємствам переводити полезахисні лісові насадження на баланс. Наразі ці насадження перебуваючи в державній, колективній чи комунальній власності за відсутності конкретного власника, який несе відповідальність за їх гос-

подарський стан та стан земель на яких вони зростають, використовуються нерационально.

Тому важливо запропонувати варіанти управління полезахисними лісосмугами в ув'язці з децентралізацією влади на місцевому рівні.

Відзначимо, що в деякій мірі це питання частково вирішено в законодавчому полі з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» № 2498 — VIII від 10.07.2018 року [3], який набув чинності у 2019 році. Закон передбачає й внесення змін до низки законодавчих актів.

Законом № 2498 закріплена можливість вирішувати проблемні аспекти пов'язані з землями сільськогосподарського призначення з можливістю виготовлення технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації масиву земель сільськогосподарського призначення, що стане основою для формування земельних ділянок зайнятих полезахисними лісовими смугами.

Згідно введення статті 37¹ до Земельного кодексу України [4] земельні ділянки зайняті полезахисними лісовими смугами що обмежують масив земель сільськогосподарського призначення, можуть передаватися державним чи комунальним спеціалізованим підприємствам у постійне користування а також фізичним та юридичним особам на правах оренди (з включенням до договору оренди умов утримання смуг і забезпечення виконання ними функцій агролісотехнічної меліорації). З приводу об'єднаних територіальних громад, то ці спільноти наділені правом створення комунального підприємства та закріплення полезахисних лісосмуг у постійному користуванні з подальшою передачею землекористувачам в оренду.

Наразі в Україні у межах територій 95,5% об'єднаних територіальних громад є земельні ділянки під полезахисними лісосмугами. Проте дані за кількісним складом та займаною ними площею наявні лише в 14% громад. Не розроблялася й технічна документація на земельні ділянки під цими насадженнями (в 91,7% цих спільнот). Право власності на земельні ділянки зайняті полезахисними лісовими смугами зареєстровано лише в 7,1% громад, а в 53,8% – статус не визначений [5].

На теперішній час в Україні діє багатовідомча структура користування лісами, лівова частка яких перебуває у користуванні лісгосподарських підприємств Держлісагенства України – 7,6 млн га (73 %). Ліси, що перебувають у комунальній власності складають 1,3 млн га, що становить 13 %. В підпорядкуванні Міністерства оборони перебуває 1 % лісів. Не нада-

них у користування – 7 % (із яких лісові насадження лінійного типу знаходяться на землях запасу і перебувають у жахливому стані).

Наведені дані свідчать про те, що до суб'єктів управління і господарювання, які превалюють у структурі користування лісами відносяться: 1) держава; 2) об'єднані територіальні громади; 3) люди з власними інтересами у цій сфері. Згадані суб'єкти конкурують між собою за дохід від лісових земельних ділянок, що свідчить про потребу у зміні акцентів в управлінні.

Тому пропонуємо кілька варіантів управління землями зайнятих мисливськими лісовими ділянками на місцевому рівні з погляду власника цих земельних ділянок.

Варіант 1. Власники: селищна, міська громади; об'єднана територіальна громада; органи державної влади, які наділені правом розпорядження ними.

Варіант 2. Власники: приватні підприємства; фермери; сільськогосподарські підприємства.

Варіант 3. Власники: державні підприємства; Міністерство освіти і науки України; Національна академія аграрних наук України; Державне агентство автомобільних доріг України, Акціонерне товариство «Українська залізниця»; інші державні інституції.

Запропоновані інноваційні підходи до управління землями зайнятих мисливськими лісовими ділянками знайдуть своє застосування на місцевому рівні, і в межах країни. Водночас, основний акцент має зосереджуватися на створенні комунальних агролісомеліоративних підприємств, які мають реалізовувати більшість функцій спрямованих на охорону та догляд за насадженнями лінійного типу.

Список використаних джерел

1. Проект «Лісосмуги життя» покликаний відновити лісосмуги в Україні <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/proekt-lisosmugy-zhyttya-poklykanyj-vidnovyty-lisosmugy-v-ukrayini/>

2. Пилипенко О.І. Системи захисту ґрунтів від ерозії: Підручник / О.І. Пилипенко, В.Ю. Юхновський, М.М. Ведмідь. – К.: «КОВІЦ Златояр», 2004. – 436 с.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні». 2498-VIII, від 10.07.2018 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19>.

4. Земельний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. Редакція від 07.02.2019, підстава - 2666-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

5. Лісосмуги від А до Я. Про відновлення та реконструкцію полезахисних лісових смуг в Україні / 18 червня 2020 15:00 - національний круглий стіл <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3045822-lisosmugi-vid-a-do-a-pro-vidnovlenna-ta-rekonstrukcii-polezahisnih-lisovih-smug-v-ukraini.html>

6. Дорош О.С. Ключова роль землеустрою у плануванні розвитку системи землекористувань у межах територіальних громад / О.С. Дорош, В.А. Фоменко, Д.М. Мельник // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2018. – №2. – с. 22 – 33. <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2018.02.022>

Ібатуллін Ш.І.

д.е.н., проф.

Інститут землекористування НААН України

м. Київ

ПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Останнім часом зростає інтерес до вивчення характеру та міри впливу простору на процеси соціально-економічного розвитку та використання просторових закономірностей для забезпечення переходу на засади сталого землекористування. Актуалізація проблеми трансформації взаємовідносин між наукою, суспільством, виробництвом та природою ставить перед дослідниками простору задачу необхідності кардинального ускладнення методології просторових досліджень, що має забезпечити розуміння та відтворення складності сучасних просторових суспільно-економічних систем. Однак, економічна теорія все ще демонструє неготовність інтегрувати просторові аспекти до канонічних моделей економічної рівноваги та динаміки.

Специфіка постіндустріального суспільства з його розвинутими соціальними комунікаціями, індивідуалізацією, поширенням гнучких горизонтальних зв'язків такризою метанаративів виносить на порядок денний питання перегляду і легітимації наукових знань про простір як міждисциплінарну категорію. Це ще більше загострює проблему простору у соціально-економічних дослідженнях інацілює нас на пошук й обґрунтування нових стратегій і механізмів, які обґрунтовують практичну та евристичну цінність знань про простір та їх використання у соціально-економічних дослідженнях.

У зв'язку з цим, при обґрунтуванні сталого землекористування ми пропонуємо враховувати наступні просторові аспекти, які, передусім, пов'язані з управлінням сталим землекористуванням та відповідними методичними підходами.

По-перше, простір, для зазначених цілей, слід розглядати з точки зору багатовимірної ієрархічної структури, в якій ключовими ознаками є неоднорідність локалізації елементів простору, динамічний пошук балансу просторового конструкту (каркасу), обсяги просторових мереж та рівні вкладеності елементів у просторовій ієрархії. У цьому відношенні суттєвим є представлення простору в категоріях топології і теорії графів, математичний апарат яких дозволяє вивчати структуру, дискретність та неперервність простору.

По-друге, на увагу заслуговують закономірності та механізми просторової самоорганізації, очевидним свідченням яких є наявність фракталь-

них проявів та рекурсії, самоподібність просторових структур на різних ієрархічних рівнях та вимірах (рис. 1). Мова йде про типологію міських, заміських, промислових, сільськогосподарських, природоохоронних та інших ландшафтів і просторових паттернів через виявлення впливу на них соціально-економічних відносин, в тому числі природноресурсних і просторових інститутів.

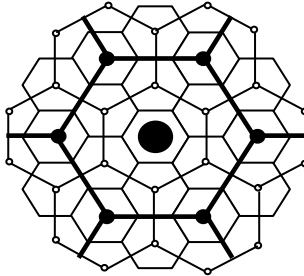

Рис. 1. Система зон впливу за В. Кристаллером

По-третє, поведінка системи, нерозривно пов'язаної з простором, проявляється через динамічні процеси та зміни станів. Множинність можливих станів та переходів між ними, характерні для просторових систем, досліджуються у теоріях кінцевих автоматів та методах динамічного програмування. Трансформації у землекористуванні характеризуються марківськими та немарківськими процесами. Тобто такими, що враховують або не враховують вплив поточного стану на майбутнє системи. Це дозволяє вивчати закономірності формування кінцевих просторів станів системи.

Динамічність просторових процесів описується також методами еволюційного, системно-динамічного та імітаційного моделювання. Тут варто додати важливість врахування різноманітності у швидкості просторових процесів, коли одні з них тривають умовні секунди, а інші – мають багаторічні ефекти. Надскладним вважається виявлення у просторових системах ланцюгових взаємовпливів, часових лагів, періодів збудження, затування, колапсування, стагнації, форшоків та афтершоків, що хвилями охоплюють простір.

По-четверте, просторові системи характеризуються локальними взаємодіями, які досліджуються у парадигмі клітинних автоматів і теорії гравітаційного поля. З іншого боку, у вибухових трансформаціях ландшафтів проявляються явища, ймовірно, подібні до квантової нелокальності. Джерело «квантової заплутаності» різних елементів ландшафтів, на нашу думку, полягає у інтелектуальних, інформаційних та інших вимірах простору. Більше того, поняття «квантово-подібних» моделей набувають все більш широкого використання, в тому числі у дослідженнях соціально-

економічних вимірів простору. На нашу думку, певного наближення при вивченні таких явищ досягають моделі ройового інтелекту, колективної поведінки децентралізованих систем із самоорганізацією та інші багатогентні симуляції.

По-п'яте, виявлення просторових аномалій, зокрема шляхом класифікації типових і нетипових станів і напрямів трансформацій. Нерівномірність та непропорційність розвитку просторової системи може призводити до поступового накопичення у ній диспропорцій, ризиків і загроз стабільного функціонування. Які, у свою чергу, призводять до раптової реструктуризації системи, виникнення «розривів» і «зсувів» просторової тканини. Концентрація уваги на аномаліях може дозволити виявляти сигнали майбутніх бифуркацій, які ще тільки намічаються напередодні фазових переходів.

По-шосте, виявлення просторових властивостей системи щодо змішування, абсорбції (поглинання, розчинення) та інкорпорування. Мова йде, наприклад, про здатність екосистем територій до абсорбції шкідливих викидів у атмосферне повітря або поглинання прилеглих територій міськими агломераціями. Формування буферних зон між різноплановими територіями: синергія від співіснування природоохоронних систем або взаємне наближення міста і села.

По-сьоме, поліваріантність та багатofункціональність просторового каркасу дозволяє, з одного боку, знизити розмірність і ущільнити простір. З іншого боку, підвищення просторового навантаження, інтенсивності використання та вичерпування простору та його ресурсів, включаючи природні, підриває фундамент сталого землекористування.

Таким чином, необхідність включення простору до моделі економічної рівноваги ставить перед нами наступні питання: яким є місце просторового фактору у формуванні капіталу, якою є вартість простору як фактору капіталу, як інтерналізувати простір у економічні відносини, якими будуть майбутні просторові інвестиції та напрями освоєння простору. Відповіді на ці запитання потребують вагомих подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бистряков І. Просторові аспекти сталого розвитку: постнекласичний дискурс / І. Бистряков, В. Пилипів // Економічна теорія. 2013. – № 2. – С. 5-15.
2. Салпагарова Л.А. Проблематизация легитимации научного знания в современном обществе // Общество: философия, история, культура. 2018. – №12(56). – С.49-51.
3. Минакир П.А. Пространственные эффекты в экономике и управлении // Экономика и управление. 2011 – № 5 (67). – С. 22-33.

Кравченко О.М.,

аспірантка

Національний університет біоресурсів і природокористування

України

м. Київ

ЧОМУ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ Є ОСНОВОЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Пандемія коронавірусу наочно продемонструвала, що на перший план у людини завжди виходить економічне та фінансове становище. Без матеріальних запасів люди не можуть оплатити вартісне лікування, не можуть потрапити в лікарню, в кінці-кінців погіршують свій раціон в угоду більш дешевим продуктам харчування лише для того, щоби вижити.

Економічний стан українців значно погіршився, впала купівельна спроможність. Це підтверджує опитування, проведене в серпні Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) спільно з мюнхенським дослідницьким центром ifo Institute [1]. Опитування включало в себе дві групи країн, з якими співпрацює ЄБРР – вісім менш розвинених країн (Білорусь, Єгипет, Греція, Угорщина, Польща, Сербія, Туреччина та Україна) та шість більш розвинених європейських країн (Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Іспанія та Швеція). Всього було опитано 40 тис. людей. Це опитування продемонструвало, що в країнах з першої групи більше людей втратили роботу і більше компаній закрилися через коронакризу, ніж через фінансову кризу 2008-2009 років. Крім того, виявилось, що нинішня криза набагато сильніше вдарила по людях з низьким рівнем доходів.

67,5% українських респондентів заявили, що фінансовий стан їх сімей погіршився через кризу (ситуація гірша тільки в Єгипті - 78,3%). 15,9% опитаних українців заявили, що втратили роботу; 22,4% - що їм довелося піти у відпустку; 10,7% - що їх відправили в тимчасову відпустку без збереження зарплати. 17,9% українських респондентів сказали, що тепер працюють менше. Більше працюють 24,2% опитаних. Четверть учасників опитування сказали, що влаштувалися на другу роботу. 26,6% заявили, що їм довелося закрити сімейний бізнес. 13,7% українців відзначили, що в їх роботі нічого не змінилося.

Також учасники опитування відповідали на питання щодо зниження своїх витрат. Згідно з результатами опитування, на їжу тепер витрачають менше 26,2% українських респондентів, на предмети розкоші - 45,2%, менше користуються автомобілем - 16,8%, на відпустку - 31,2%.

21,5% респондентів відзначили, що їм довелося пропустити візит до лікаря, 20,7% прострочили платіж за комунальні послуги, 12,1% не змогли зробити платіж по кредиту, 20,4% позичили гроші у друзів або родичів.

Така економічна картина спровокована не тільки коронакризою, а і недолугою економічною політикою, адже у країнах з другої групи негативні відповіді у респондентів зустрічалися у два рази рідше. І, навіть, серед першої групи, Українські респонденти виглядали, як найбільш економічно вразливі серед усіх.

У статті «Взаємодія між поведінкою людини та екологічними системами» професорки Елеанор Джейн Мілнер-Галланд з Оксфордського університету доведено, що при поганій економічній ситуації та низькому рівні життя населення, люди не задумуються про довгострокові екологічні наслідки своєї життєдіяльності і не готові інвестувати у екологізацію їх домогосподарств та бізнесів [2]. Пріоритети звужуються до простого «вижити». Тому, у такій ситуації, сталий розвиток можливий лише при підвищенні рівня життя населення.

Ця ситуація впливає і на розвиток сталого землекористування. Коли у домогосподарств зменшується грошова маса, вони, з одного боку, перестають підтримувати екологічні компанії, що вирощують екологічно чисті продукти, адже вони зазвичай дорожчі, аніж ті, що вирощуються з використанням не екологічних технологій, а з іншого боку такі домогосподарства не ведуть екологічний спосіб життя. При цьому, при зменшенні попиту на екологічно-чисті продукти, екологічні компанії закриваються, привносячи ще більше у економічну кризу або переходять на іншу модель роботи, що не передбачає екологічних рішень для цінової конкуренції на ринку та підвищенні попиту серед стрімко зростаючого соціально незахищеного класу, що живе за межею бідності.

Таким чином, першим фактором для розвитку сталого землекористування є зростання попиту на екологічно-чисті продукти, які дорожчі у собівартості, а також поява можливості вести сталий спосіб життя, тобто сортувати відходи, користуватися більш екологічними видами транспорту, використовувати екологічні види енергії тощо. Для зростання такого попиту потрібно змінювати економічні звички домогосподарств в сторону вибору більш дорогих, екологічних та якісних продуктів. А отже, потрібно піднімати рівень життя населення.

З іншого боку, фактором впливу на стале землекористування залишаються рішення місцевих громад, що керуються розміром місцевого бюджету та потребами населення. Адже стале землекористування – це така система відносин суспільного розвитку, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним зростанням, нормалізацією якісного стану земельних ресурсів, задоволенням матеріальних і духовних потреб

нинішнього та майбутніх поколінь [3]. Таке оптимальне співвідношення має знаходити місцева влада. Отже, чим більший місцевий бюджет, тим більше можливостей для рішень, що направлені на сталі землекористування в рамках громад.

Так як за даними Національного проєкту «Децентралізація» та центрального офісу реформ при Мінрегіоні від 40 до 60% наповнення місцевого бюджету складають податки на доходи фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців [4], то це питання також упирається у необхідність виходу з економічної кризи, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення.

Перше, що пропонується зробити для забезпечення такого сталого землекористування – це створення адекватного бізнес-клімату на місцях, особливо в тих економічно-депресивних регіонах, де відсутній потужний АПК. Такий бізнес клімат має, в першу чергу, орієнтуватися на мікро-та мале підприємство, що є основою середнього класу, драйвером економіки та основним наповнювачем місцевих бюджетів. Це включає в себе відміну драконівських законів, що знищують малий бізнес [5,6] та зміну політики по відношенню до бізнесу в цілому від комуністичної догми, в якій «підприємець є ворогом народу», до ліберальних підходів невтручання держави в економіку (за виключенням антимонопольної та антитрастової політики у сфері надання комунальних послуг та видобування ресурсів).

Окрім того, пропонується введення податку на виведений капітал (тут і далі ПнВК), що буде стимулювати внутрішні інвестиції шляхом вкладання грошей у внутрішнє виробництво, створення нових робочих місць та модернізації підприємств, в тому числі в рамках нових екологічних стандартів.

Також важливим є відмова від розширення бюджетного витрачання на бюрократичний апарат, що доказав свою неефективність за тридцять років незалежності України, а вкладання державних грошей у державно-приватні партнерства та великі інфраструктурні проєкти.

Висновок: сталі землекористування цілком і повністю залежить від рівня життя населення. Якщо він низький, то економічна поведінка господарств буде завжди направлена на виживання та намагання отримати як можна більший прибуток будь-яким шляхом, що не передбачає вартісні екологічні рішення. Це наочно було продемонстровано коронакризою. Так як драйвером будь-якої економіки та основними наповнювачами бюджету є підприємці, то пріоритетною задачею держави має стати створення сприятливого бізнес-клімату. Це можна досягнути підтримкою малих суб'єктів підприємництва, відмовою від втручання держави в економіку (за виключенням антимонопольного законодавства), введенням ПнВК та

скороченням бюджетних витрат на бюрократичний апарат, натомість перенаправленням цих коштів на інфраструктуру та проекти державно-приватного партнерства.

Список використаних джерел:

1. Pandemic hits EBRD regions harder than advanced Europe – survey // EBRD: веб-сайт. URL: <https://www.ebrd.com/news/2020/pandemic-hits-ebrd-regions-harder-than-advanced-europe-survey.html> (дата звернення 30.10.2020).

2. E. J. Milner-Gulland. Interactions between human behaviour and ecological systems. The Royal Society Publishing. Philosophical Transactions B. 19.01.2012; 367(1586): 270–278. URL: <https://doi.org/10.1098/rstb.2011.0175> (дата звернення 01.11.2020).

3. Мельничук Л.С. Проблеми сталого та раціонального землекористування в Україні Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Землекористування. 2014. Вип. 2. 2014 URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/188.pdf> (дата звернення 01.11.2020).

4. Джерела доходів місцевих бюджетів // Децентралізація в Україні : веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/369/2019.pdf> (дата звернення 02.11.2020).

5. Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг : Закон України від 18.03.2020 р. №128-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 46, ст. 296.

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг : Закон України від 02.04.2020 р. №129-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 46, ст. 297.

Купріянич І.П.
к.е.н., доц., Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Дорош А.Й.
молодший науковий співробітник, Інститут землекористування НААН
України

КОРЕГУВАННЯ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ, ДЛЯ ЯКИХ ВСТАНОВЛЕНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ

Виконуючи наше дослідження ми вивчили вплив обмежень і обтяжень у землекористуванні на сільськогосподарське землекористування. Спершу ми класифікували обмеження у землекористуванні земель сільськогосподарського призначення, які стосуються саме сільськогосподарського виробництва (рис. 1).

Ми встановили релевантність насамперед обмежень у використанні земельних ділянок за окремим цільовим призначенням для сільськогосподарського землекористування. Як приклад зазначимо обмеження на ведення садівництва в охоронній зоні трубо- та газопроводів. Не менш важливими з точки зору організації та планування сільськогосподарського виробництва є обмеження, що стосуються технологічних операцій, зокрема найбільшу зацікавленість викликають обмеження на застосування добрив та засобів захисту рослин. Також впливати на організацію сільськогосподарського виробництва можуть сервітути, але їх дія здебільшого обмежена незначною частиною земельної ділянки чи масиву. Також можливе вилучення земельної ділянки.

Вагомим наслідком встановлення обмежень та обтяжень у землекористуванні є збитки, або ж недоодержаний дохід, на який розраховували землевласники та землекористувачі. Збитками вважаються втрати, що зазнала особа внаслідок пошкодження чи знищення належного їй майна, а також витрати, необхідні для відновлення свого порушеного права. Іншою важливою складовою збитків є доходи, які особа одержала б, якби її права не було порушено [1].

Що стосується вилучення сільськогосподарських земель, то методика розрахунку нанесених ним збитків та механізм компенсації даних збитків напрацьовано. Проте загального механізму чи методичного підходу, що давав би можливість оцінити нанесені власникам чи користувачам земельних ділянок збитки встановленням обмежень у землекористуванні досі не напрацьовано. Д.С. Добряк пропонує збитки нанесені ускладненням

руху сільськогосподарських машин полями враховувати з метою коригування НГО земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Рис. 1. Класифікація обмежень у використанні земель сільськогосподарського призначення

Д.І. Бабміндра пропонує методика визначення недоодержаного доходу в разі тимчасового вилучення земель сільськогосподарського призначення для інших потреб [2]. Т. Недашківська пропонує інший методичний підхід розрахунку збитків, які виникають внаслідок будівництва лінійних об'єктів, яке призводить до появи обмежень у сільськогосподарському землекористуванні. Він полягає в встановленні розмірів збитків землевласника чи землекористувача в разі вилучення чи викупу земельної ділянки з метою реконструкції чи будівництва газопроводу, якщо на даній земельній ділянці наявні посіви [3]. Й.М. Дорош пропонує оцінювати недоодержаний дохід, що виникає внаслідок встановлення обмежень у сільськогосподарському землекористуванні базуючись на зерновому еквіваленті.

Даний методичний підхід пропонує визначати співвідношення показника чистого доходу тих культур, що оцінюються з показником чистого доходу, який можна було б одержати в разі вирощування зернових культур [4].

Варто зазначити, що технологічні обмеження також призводять до втрати доходу. Насамперед ми зосередили свою увагу в рамках цього дослідження на обмеженнях у застосуванні добрив та засобів захисту рослин. Відповідно пропонуємо коригувати НГО земель сільськогосподарського призначення на підставі негативного впливу технологічних обмежень на економічну ефективність сільськогосподарської діяльності. Ми пропонуємо саме коригувати нормативну грошову оцінку, замість визначення збитків тому, що дані збитки нанесені землекористувачу обґрунтовано зменшенням нанесених ним довікілью збитків. Збитки, які завдаються довікілью негативного впливають як на його виробничу діяльність, так і на якість життя всіх жителів громади, на території якої він здійснює свою діяльність. Скорегувавши НГО такої земельної ділянки, її частини чи земельного масиву загалом ми компенсуємо йому втрати, які спричинені встановленими технологічними обмеженнями за рахунок зниження орендної плати чи земельного податку. В такому випадку компенсація є автоматичною, та здійснюється за рахунок незначного зниження надходжень у бюджет громади. При цьому варто зауважити, що громада зацікавлена в довгостроковому щонайменше збереженні поточного рівня екологічної стабільності власної території, тому така компенсація саме за рахунок коштів місцевого бюджету є доцільною. Обчислення скоригованої НГО сільськогосподарських земель пропонуємо здійснювати за формулою:

$$V_c = V_b * (S - S_r * (1 - K_t)) * K_{cr}$$

Де: V_c – скоригована нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення з врахуванням негативного економічного ефекту технологічних обмежень, грн;

V_b – нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення встановлена для земельної ділянки чи природно-сільськогосподарського призначення, грн/га;

S – загальна площа земельної ділянки чи масиву сільськогосподарських земель, га;

S_r – площа земельної ділянки чи масиву сільськогосподарських земель на яку встановлене технологічне обмеження, га;

K_t – коефіцієнт технологічного обмеження;

K_{cr} – коефіцієнт запровадження сівозміни.

Коефіцієнт технологічного обмеження є понижуючим коефіцієнтом, який залежить від конкретного обмеження. Якщо на земельній ділянці чи її частині встановлено кілька технологічних обмежень, коефіцієнт слід обчислювати як добуток відповідних коефіцієнтів кожного з обмежень.

Коефіцієнт запровадження сівозміни також є понижуючим, так як запровадження сівозміни в короткостроковій перспективі поступається монокультурі в економічному зиску, проте є екологічно доцільнішою та й, загалом є раціональним рішенням у разі встановлення обмежень на застосування добрив чи засобів захисту рослин. Багато науковців, зокрема О.С. Дорош та Й.М. Дорош у своїх дослідженнях роблять висновок, що проектування сівозміни з бездефіцитним балансом гумусу дозволяє мінімізувати застосування добрив [5].

Висновки. Вважаємо доцільною пропозицію коригувати нормативну грошову оцінку земельних ділянок сільськогосподарського призначення, щодо яких встановлені технологічні обмеження, а саме заборона на використання добрив чи засобів захисту рослин. Запропонована нами формула є універсальною й може бути застосована для різних земельних ділянок чи масивів сільськогосподарських земель й різних конфігурацій обмежень. З метою визначення найбільш оптимальних значень коефіцієнтів технологічного обмеження та запровадження сівозміни в розрізі природно-сільськогосподарських районів необхідно проводити подальші дослідження.

Список використаних джерел

1. Ковальчук І.П. Ерозійні процеси Західного Поділля: польові, стаціонарні, експериментальні та морфо метричні дослідження: Монографія. – Київ-Львів: Ліга-Прес, 2013. – 296 с.
2. Добряк Д.С. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах / Д.С.Добряк, Д.І. Бабміндра. – К.: Урожай, 2006. – 336 с.
3. Недашківська Т.М. Оцінка обмежень (обтяжень) у використанні земель сільськогосподарського призначення / Т.М. Недашківська // Економіка та управління АПК. Вип. 5(85) – Біла Церква. 2011. – с. 70-74.
4. Дорош Й.М., Дорош О.С. Теоретико-методологічні засади формування обмежень у використанні земель та обтяжень прав на земельні ділянки: [монографія] / Й.М. Дорош, О.С. Дорош. – Херсон: Гринь Д.С. – 656 с.
5. Dorosh O., Dorosh I., Butenko Ye., Svyrydova L., Dorosh A. Methodology of spatial planning of agricultural land use. // Scientific Papers. Series “Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development”. Vol. 20, Issue 1, 2020 p. 173-180. http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.20_1/Art23.pdf

Лашкевич О.В.,
*студентка ОС «магістр» факультету землевпорядкування
Національного університету біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

Федорук А.С.,
*студентка ОС «бакалавр» факультету землевпорядкування
Національного університету біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

ДО ПИТАННЯ ПОГОДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНАХ ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ

Більшість документації із землеустрою підлягає обов'язковому погодженню територіальним органом центрального органу виконавчої влади.

На сьогодні, гострим питанням на практиці землевпорядників стала подача документації із землеустрою на погодження до Держгеокадастру, а саме результат погодження (висновок) та «причини» відмови у погодженні документації із землеустрою.

Згідно ЗКУ ст.186-1, п.8., у висновку про відмову погодження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки органами, зазначеними в частинах першій - третій цієї статті, має бути надано вичерпний перелік недоліків проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки та розумний строк для усунення таких недоліків (який за письмовим проханням розробника проекту може бути продовжений). [1]

Органами, зазначеними в частинах першій - третій цієї статті, може бути відмовлено у погодженні проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки лише у разі, якщо не усунуто недоліки, на яких було наголошено у попередньому висновку. Не можна відмовити у погодженні проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки з інших причин чи вказати інші недоліки.

Для підтвердження неможливості простежити подальшу долю документації з умовою, що додержані усі норми розробки документації обрано декілька прикладів негативних висновків розгляду документації із землеустрою.

Перший приклад (табл.1): Технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель комунальної власності Приватне акціонерне товариство «МАРС» для експлуатації та обслуговування нежитлових будівель на вул. Володимирській, 101 (літ. Б, В) у Голосіївському районі м. Києва.

Таблиця 1

**Приклади зауважень на одну й ту саму документацію із землеустрою
щодо інвентаризації земель**

Дата		
17.10.2019	18.11.2019	27.12.2019
Суть зауважень у висновку		
Відповідно до статті 57 Закону України "Про землеустрій" до технічної документації із землеустрою долучити: - копії документів, що містять вихідні дані, які використовувались під час інвентаризації земель (відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обмежень, копії документів, що посвідчують право на земельну ділянку та підтверджують сплату податку); - пропозиції щодо узгодження даних, отриманих у результаті проведення інвентаризації земель. [2]	Відповідно до статті 57 Закону України "Про землеустрій" до технічної документації із землеустрою долучити: - копії документів, що містять вихідні дані, які використовувались під час інвентаризації земель (відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обмежень, копії документів, що посвідчують право на земельну ділянку та підтверджують сплату податку); - пропозиції щодо узгодження даних, отриманих у результаті проведення інвентаризації земель. [2]	Відповідно до статті 57 Закону України "Про землеустрій" до технічної документації із землеустрою долучити: - копії документів, що містять вихідні дані, які використовувались під час інвентаризації земель (відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обмежень, копії документів, що посвідчують право на земельну ділянку та підтверджують сплату податку); - пропозиції щодо узгодження даних, отриманих у результаті проведення інвентаризації земель. [2]
Межа та конфігурація сформованої земельної ділянки не відповідає призначенню та принципам землеустрою в частині формування раціональної системи землеволодіння і землекористування, встановлення меж земельних ділянок власників	Межа та конфігурація сформованої земельної ділянки не відповідає призначенню та принципам землеустрою в частині формування раціональної системи землеволодіння і землекористування, встановлення меж земельних ділянок власників	Межа та конфігурація сформованої земельної ділянки не відповідає призначенню та принципам землеустрою в частині формування раціональної системи землеволодіння і землекористування, встановлення меж земельних ділянок власників

і землекористувачів (ст.ст. 2, 6 Закону України "Про землеустрій") В матеріалах технічної документації обґрунтувати визначення межі та площі земельної ділянки. [2]	і землекористувачів (ст.ст. 2, 6 Закону України "Про землеустрій") В матеріалах технічної документації обґрунтувати визначення межі та площі земельної ділянки. [2]	і землекористувачів (ст.ст. 2, 6 Закону України "Про землеустрій") В матеріалах технічної документації обґрунтувати визначення межі та площі земельної ділянки. [2]
Угіддя земельної ділянки визначити згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 №1051. [3]	Угіддя земельної ділянки визначити згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 №1051. [3]	Угіддя земельної ділянки визначити згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 №1051. [3]
Кадастровий план земельної ділянки привести у відповідність до статті 34 Закону України "Про Державний земельний кадастр" з врахуванням попередніх зауважень. [4]	Кадастровий план земельної ділянки привести у відповідність до статті 34 Закону України "Про Державний земельний кадастр" з врахуванням попередніх зауважень. [4]	Кадастровий план земельної ділянки привести у відповідність до статті 34 Закону України "Про Державний земельний кадастр" з врахуванням попередніх зауважень. [4]
Після усунення вище зазначених недоліків, у разі необхідності, привести технічну документацію із землеустрою у відповідність до вимог чинного законодавства.	Після усунення вище зазначених недоліків, у разі необхідності, привести технічну документацію із землеустрою у відповідність до вимог чинного законодавства.	Після усунення вище зазначених недоліків, у разі необхідності, привести технічну документацію із землеустрою у відповідність до вимог чинного законодавства.

Розроблено авторами

Другий приклад: Висновок на погодження від 19.09.2020 року на технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель ННЦ «Інститут землеробства НААНУ».

Суть зауважень:

- Додати робочий інвентаризаційний план згідно з ст. 57 п. є.
- Підписати акт приймання-передачі межових знаків замовником та суміжними землевласниками (землекористувачами)

Щодо першого зауваження: робочий інвентаризаційний план складається у разі, коли об'єктами інвентаризації є територія України, територія

адміністративно-територіальних одиниць або їх частин, масив земель сільськогосподарського призначення.

Робочий інвентаризаційний план не складається у разі інвентаризації окремої земельної ділянки (чи окремих земельних ділянок), що вказано у Постанові Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України». [5]

Згідно з п.2.1. Наказу від 18.05.2010 року «Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками» – встановлення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) здійснюється на підставі розробленої та затвердженої технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості), технічної документації. [6]

Висновок: Повноваження територіальних органів Держгеокадастру чітко викладені у законодавстві, але що стосується деталей погодження документацій із землеустрою не є дуже «прозорими» та стають на перешкоді у погодженні документацій, що «виливається» у дуже масштабні та затяжні строки виконання умов договору між замовником та виконавцем.

Відсутність затверджених чітких вимог до оцінки документації із землеустрою, призводить до зловживань із боку органів Держгеокадастр, що в свою чергу унеможливує виконання робіт розробниками документації із землеустрою у встановлений строк. Повинні бути встановлені чіткі правила, стандарти та норми для оцінки документації із землеустрою що в свою чергу унормує роботу самих територіальних органів Держгеокадастру. Також це зменшить людський фактор на погодження документації із землеустрою.

Вважаю, що доцільно буде запропонувати ввести штрафні санкції, які будуть зобов'язувати територіальні органи нести відповідальність за якість оцінювання землевпорядної документації, перевищення своїх повноважень та користування своєю «недоторканістю» при винесені неправомірних висновків.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України станом на 07.06.2020 р. № 2768-III; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Закон України "Про землеустрій" від 22 травня 2003 року № 858-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 №1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>

4. Закон України "Про Державний земельний кадастр" від 7 липня 2011 року № 3613-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. №476 «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text>

6. Наказ від 18.05.2010 року №376 «Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0391-10#Text>

Мовчан С.І.

к.т.н., доц.

Таврійський державний агротехнологічний університет імені

Дмитра Моторного

м. Мелітополь

Якунічева А.Ю.

к.е.н.

Таврійський державний агротехнологічний університет імені

Дмитра Моторного

м. Мелітополь

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА МЕТОДИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті досліджується проблеми розвитку землеустрою на сучасному етапі та методи їх подолання, обґрунтовано основні причини сучасного стану використання земель.

Ключові слова: землеустрій, земельна реформа, земельний фонд, земельні відносин.

Земельна реформа України з 1991 року була спрямована на докорінну перебудову відносин землекористування і мала на меті створити систему сталого землекористування. Однак, у ході земельної реформи внаслідок об'єктивних а частіше суб'єктивних причин були допущені зволікання у реформуванні правових механізмів раціонального землекористування, формалізм у вивченні цілей і завдань регіонів нашої країни [1]. Але за час незалежності вже було відновлено приватну власність на землю, усунуті певні обмеження на надання земельних ділянок громадянам, з'явилися фермерські господарства, дозволена оренда земельних ділянок, введена плата за землекористування. В 2020 році нарешті покладено початок нового шляху ринку землі сільськогосподарського призначення завдяки прийняттю відповідного закону про ринок землі.

На протязі всієї земельної реформи держава безпідставно відмовлялась від цілеспрямованого регулювання ринкових відносин.

В той же час, земля завжди була, є і буде залишатися особливим об'єктом суспільних відносин, який має чіткі характеристик: просторову обмеженість, незамінність, постійність місцезнаходження тощо. Важко переоцінити значення землі як провідного ресурсу для людського розвитку у сільській місцевості, де земля, перш за все виступає не лише як просторовий базис, але і як головний засіб виробництва.

Основний інструмент держави, що має на меті забезпечити екологічно безпечно та економічно ефективне використання землі, є землеустрій,

який, як важлива складова земельних відносин, виступає дієвим механізмом в організації землі як засобу виробництва і відповідною мірою регулює суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею [2].

Згідно з Законом України «Про землеустрій» землеустрій серед іншого забезпечує реалізацію державної політики щодо використання і охорони земель, вдосконалення земельних відносин, наукове обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням, надання інформації для правового, економічного, екологічного і містобудівного механізмів регулювання земельних відносин, встановлення і закріплення на місцевості меж адміністративно-територіальних утворень, меж земельних ділянок власників і землекористувачів, прогнозування, планування і організацію раціонального використання та охорони земель з метою забезпечення умов сталого землекористування [4].

Розвиток земельних відносин в Україні вимагав постійного удосконалення землеустрою, землевпорядкування, практики землевпорядного виробництва - цим питанням були присвячені чисельні наукові дослідження. При цьому досі існує певна неоднозначність в підходах до трактування поняття землеустрою та землевпорядкування, сьогодні, в період істотних змін у формуванні та розвитку земельних відносинах в Україні, виникла необхідність наукового обґрунтування використання понять землеустрою та землевпорядкування, їх значення в системі суспільно-економічних відносин в Україні [5].

Аналіз наукових праць та чинної законодавчої бази за період проведення нинішньої земельної реформи, вимагає визначення основних рис функціональних особливостей сучасного землеустрою висвітлення ряду проблем, для розв'язання яких необхідно розробити і здійснити відповідні заходи.

До проблем сучасного землеустрою можна віднести:

- стихійність формування нових землекористувачів на основі оренди земельних часток (паїв);
- нераціональність і неефективне розміщення та використання земельних часток (паїв);
- відсутня система організації території і використання земель;
- зниження ефективності використання земель, через викривлення і неправильне розміщення меж, визначення черезсмужжя;
- неефективна послідовність визначення черговості поновлення і забезпечення доброякісними планово-картографічними та проектними матеріалами служб Держгеокадастру;
- відсутність чіткої координації дії між організаціями з управління земельними ресурсами, землевпорядними проектно-вишукувальними ор-

ганізаціями, установами та закладами освіти, які готують фахівців землепорядного профілю;

- консервацію деградованих земель;
- нестачу вільних земель для розширення територій великих населених пунктів, особливо в приміських зонах;
- призупинення розробки й впровадження проектних заходів щодо використання, охорони та поліпшення земель (як наслідок, водна та вітрова ерозія ґрунтів, яка є найважливішим фактором зниження продуктивності земель, деградації агроландшафтів);
- недотримання режиму використання земель у природоохоронних зонах заповідників, на рекреаційних територіях, в зонах охорони земель оздоровчого та історико-культурного призначення.

Враховуючи іноземний історичний досвід та реалії сьогодення, основним інструментом держави, що покликаний забезпечити екологічнобезпечне та економічно ефективне використання земельних ресурсів, є землеустрій, який як важлива складова земельних відносин відповідною мірою регулює суспільні відносини щодо користування, володіння й розпорядження землею. В теперішніх умовах для подолання негативних наслідків земельної реформи слід надати землеустрою більш інноваційного спрямування в частині безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами України.

Спираючись на практичний досвід землепорядного виробництва можна сформулювати основні функціональні особливості сучасного землеустрою. Землеустрій має чітко виражений гармонійний, системний і комплексний характер, має охоплювати політичні, соціально-економічні, організаційно-правові, технічні, екологічні, естетичні та інформативні сфери впливу. [6].

Сучасний землеустрій повинен сприяти стабільності і компактності землекористування. Необхідно не лише складати проекти землепорядкування для новостворених чи реструктуризованих с.г. підприємств, а й сформувати обмеження у використанні земель та земельні сервітути. Для економічного обґрунтування ефективності формування землекористування існує гостра потреба розробки системи сівозмін та складання схем чергування культур, упорядкування території угідь сівозмін. Дотримання науково обґрунтованих технологій використання земель дасть змогу знизити екологічні ризики їх використання. Вважаємо доцільним прийняти спеціальну державну цільову програму, що відобразить довгострокові пріоритети земельної політики. Нагальним питанням є розробка стандартизованих вимог до складання найбільш поширених видів землепорядної документації. Основою сучасного землеустрою повинен стати системний

підхід, орієнтований на вивчення складно організованих об'єктів, їх внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

Список використаних джерел

1. Панас Р. Моніторинг використання земельного фонду України за роки її незалежності. / Р. Панас // Геодезія, картографія і аерофотознімання, 2013. Вип. 77. С. 9-12.
2. Мартин А.Г. Розвиток землеустрою в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zsu.org.ua/andrij-martin/83-2011-02-16-15-44-25>
3. Куцмус Н. М. Європейський досвід вирішення проблем сільського розвитку. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія / [В. І. Ткачук, А. О. Соколова, О.В. Голій та ін.], за ред. В. І. Ткачука. Ж.: Видавництво ПП «Рута», 2014. С. 263-278.
4. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858 //www.rada.gov.ua
5. Іванишин В. В. Застосування в Україні досвіду розвитку сільських територій Європейських країн та США [Текст] / Іванишин В. В., Дудзяк О. А. //Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. 2015. Вип. 24. Том 2. С. 5 - 10.
6. Грещук Г.І. Сутність землеустрою та землевпорядкування: концептуальний підхід. / Г.І. Грещук // Агроосвіта. 2016. № 23. - С. 24-27.

Патінок О.О.

*аспірант кафедри землевпорядного проектування
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

Рябова Ю.П.

*студентка ОС «магістр» факультету землевпорядкування
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ РОБІТ ІЗ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Однією із визначальних змін в Україні є реформування територіальної організації влади на засадах децентралізації. Реформа децентралізації розпочалася в Україні ще у 2014 р. з прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1].

Створення територіальних громад дозволить ефективно систематизувати публічну владу, яка здатна забезпечити сприятливі умови для життєдіяльності людей та можливості для соціально-економічного розвитку усіх регіонів шляхом раціонального використання їхнього потенціалу, тобто оптимізувати адміністративно-територіальний устрій держави, як просторової основи функціонування органів влади шляхом, формування спроможних об'єднаних територіальних громад.

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері.

Перед тим як вносити певні пропозиції удосконалення порядку проведення інвентаризації земель, необхідно зазначити, що для ефективного проведення інвентаризації, всі роботи потрібно виконувати відповідно до чинного земельного законодавства, а саме:

- Земельний кодекс України [2];
- Закон України «Про землеустрій» [3];
- Закон України «Про Державний земельний кадастр» [4];

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» № 476 від 5 червня 2019 року [5].

Найбільшого економічного ефекту як на державному рівні, так і на рівні органів місцевого самоврядування можна досягти лише при послідовному виконанні робіт з інвентаризації: від початкової ланки – землекористувача до загальнодержавної системи даних – земельного кадастру.

Вдосконалення порядку проведення інвентаризації земель можливе через створення геопорталу (в якійсь мірі аналог Публічній кадастровій карті), який буде містити веб-сервіси необхідні для контролю за використанням земельних ресурсів на місцевому рівні. Враховуючи останні зміни в законодавстві, а саме децентралізацію влади, геопортали необхідно створювати за бажанням відповідних територіальних громад.

На нашу думку, геопортали мають містити такі веб-сервіси:

- право власності на земельні ділянки;
- право користування земельною ділянкою;
- законність оренди землі;
- перевірку правильності облікових даних щодо площі, розташування та стану земельних ділянок;
- перевірку дотримання цільового призначення земельних ділянок;
- виявлення зміни якісних характеристик земель.

Веб-сервіс «Право власності на земельні ділянки» може містити інформацію про наявні державні акти на право власності на землю або на земельні ділянки має містити дані про держані акти на право постійного користування землею;

Законність оренди землі можна перевірити шляхом наявності та відповідності заповнення до чинного законодавства договорів оренди землі, земельного паю, виписки із земельно-кадастрової книги місцевих Рад народних депутатів, тощо

Перевірка правильності облікових даних щодо площі, розташування та стану земельних ділянок, перевірку дотримання цільового призначення земельних та виявлення зміни якісних характеристик земель можливо отримати через проведення фактичної інвентаризації земельних ділянок шляхом обмірів наявних площ.

Отже, для удосконалення процесу проведення інвентаризації земель на місцевому рівні необхідно дотримуватись вимог чинного законодавства та створювати запропоновані геопортали, дотримуючись таких основних принципів:

- обов'язковості внесення відомостей про земельні ділянки, включаючи категорію земель, місце розташування, режим використання та законності використання відповідних земельних ділянок;
- об'єктивності, достовірності та повноти внесення відомостей до системи геопорталу на місцевому рівні;
- єдність та чіткість внесених даних;
- відкритості та доступності внесених даних для громадян відповідних територіальних громад;
- безперервності внесення даних про земельні ділянки.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Дата оновлення: 01.04.2014. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 20.10.2020).

3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. №858-І. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15> (дата звернення 21.20.2020).

4. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (дата звернення: 21.20.2020).

5. Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 476. Дата оновлення: 05.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.20.2020).

Плита В.Б.

*головний спеціаліст відділу організації, планування та аналізу
інспекторської діяльності*

*Управління з контролю за використанням та охороною земель
Головного управління Держгеокадастру у Львівській області
м. Львів*

ПРОБЛЕМИ ГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ

Соціально-економічні та екологічні виклики сучасності генерують передумови впорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань. Ефективність господарської діяльності, безпечність та зручність проживання населення великою мірою визначаються просторовими параметрами землеволодінь та землекористувань громадян України.

Необхідність в достовірній та актуальній інформації зумовлює збільшення обсягів і оновлення опрацювання різного виду даних. Нормативно-правові акти України, що забезпечують здійснення землеустрою та кадастру в Україні, не повною мірою узгоджені між собою в частині термінології, змісту і видів робіт з кадастрового знімання та вимог до їх результатів. Вирішення цієї проблеми можливе через удосконалення методології виконання робіт із землеустрою та кадастру.

Кадастрове знімання є засобом створення інформаційного базису кадастру та найважливішою складовою робіт із землеустрою. Головним засобом одержання актуальної та достовірної інформації для землеустрою та кадастру залишаються геодезичні роботи. Сучасний розвиток геодезичних приладів змінює технологію та методику виконання геодезичних робіт і зумовлює необхідність вирішення проблеми визначення методологічних принципів та розроблення підходів до точності виконання геодезичних робіт і узгодженості результатів з вимогами нормативно-правових актів у галузі землеустрою та кадастру України.

Проаналізувавши інформацію, виявлено низку різних проблем, які потребують одночасного вирішення, оскільки унеможливають забезпечення актуальною та достовірною інформацією кадастр в Україні на відповідному та належному рівні:

- недосконалість методологічних підходів і організаційно технологічних вимог до робіт із землеустрою та кадастру;
- невідповідність нормативно-інструктивних вимог до точності визначення координат вершин кутів поворотів меж земельних ділянок і допустимих значень середніх квадратичних похибок їх площ, а також відсутність допустимих змін координат вершин кутів поворотів меж і площ

земельних ділянок, обчислених за результатами повторних геодезичних вимірів;

- відсутність необхідної кількості вихідних пунктів геодезичних мереж і суперечливість вимог до точності побудови знімальних мереж для топографічного та кадастрового знімання;

- незавершеність теоретичних і практичних основ математичного опрацювання результатів геодезичних вимірів, що впливають на результати робіт із землеустрою та кадастру в Україні;

- неповнота і недосконалість термінів і понять землеустрою, змісту робіт складових кадастрового знімання та їх трактувань [1].

Низку порушених проблем можемо об'єднати в одну узагальнену науково-прикладну проблему необхідності удосконалення геодезичного забезпечення землеустрою та кадастру. Для вирішення цих проблем необхідно провести системні зміни у сфері землеустрою та кадастру в Україні. Такі зміни необхідно і доцільно проводити з максимальним використанням існуючих напрацювань та урахуванням таких важливих складових, як правової, методичної та технологічної, що обов'язково буде мати позитивні наслідки не тільки в землеустрої, а й у соціально-економічній сфері.

Список використаних джерел

1. Ступень М.Г., Гулько Р.Й., Микула О.Я. Теоретичні основи державного земельного кадастру. Навч. посібник / М. Г. Ступень, Р. Й. Гулько, О. Я. Микула. – Львів: “Новий Світ-2000”, 2003. – 336 с.

Рябова Ю.П.
*студентка ОС «магістр» факультету землевпорядкування
Національний університет біоресурсів і природокористування
України,
м. Київ*

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ СТАНУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ДОСЛІДНИХ ГОСПОДАРСТВ НААН УКРАЇНИ

З метою забезпечення належного обліку земель Національної академії аграрних наук України, контролю за їх наявністю, станом та використанням існує необхідність здійснення аналізу сучасного стану землекористування в науково-дослідних господарствах НААН України.

Самовільне зайняття сторонніми особами земельних ділянок сільсько-господарських підприємств, дослідних господарств, відповідних установ тощо та їх використання без правовстановлюючих документів є суттєвим недоліком в організації веденні обліку та контролю за цими ділянками, оскільки облікові дані про їх наявність не відповідають фактичним.

Аналіз сучасного стану використання земель дослідних господарств Національної академії аграрних наук проводиться з метою забезпечення ефективного управління земельними ресурсами, землекористуванням у межах відповідних господарств НААН України.

Проведення комплексного аналізу передбачає:

1) виявлення земель, які за правовстановлюючими документами (державний акт на право постійного користування землею), довідками про кількісну характеристику земельних ділянок, матеріалами передачі або вилучення земель з інших дослідних господарств належать до відповідного землекористування;

2) виявлення можливих неточностей та помилок в наявних межах землекористування;

3) забезпечення раціонального землекористування.

Аналіз здійснюватиметься на підставі таких нормативно-правових документів: Земельного кодексу України [1], Законів України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2], «Про землеустрій» [3], «Про Державний земельний кадастр» [4], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [5].

Комплексний аналіз сучасного стану землекористування проводиться поетапно. На першому етапі підлягають зіставленню відомості правовстановлюючих документів та відомості, зазначені в Державному земельному кадастрі (загальна площа зареєстрованих земельних ділянок в межах землекористувань відповідних дослідних господарств НААН України та площі, зазначені у правовстановлюючих документах). Це дозволяє також виявити землі в обробітку сторонніх користувачів та земельні ділянки із наявними помилками геометрії.

Другий етап – аналіз даних із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, зокрема, таких відомостей: про право постійного користування земельними ділянками; із Реєстру прав власності на нерухоме майно; Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна; із Державного реєстру Іпотек.

Таким чином, на цьому етапі аналізують:

- загальну площу зареєстрованих земельних ділянок в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно;

- підстави для державної реєстрації земельних ділянок в межах відповідного землекористування (державний акт на право постійного користування землею, витяг з розпорядження (рішення), технічна документація);

- вид речового права на зареєстровані земельні ділянки в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Результатом проведення вище описаних етапів є графічна документація, до складу якої входять:

- Схема земельних ділянок, зареєстрованих в Державному земельному кадастрі в межах відповідного землекористування, яка містить інформацію про зареєстровані земельні ділянки і незареєстровані землі в Державному земельному кадастрі;

- Схема земельних ділянок, речове право на які зареєстровано у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Графічні матеріали розробляються з метою структурованості проведеного аналізу, а також для більш простого та наочного розуміння замовником виявлених проблем.

Отже, аналіз сучасного стану використання земель дослідних господарств Національної академії аграрних наук необхідно проводити з метою:

- недопущення нераціонального використання земель у межах дослідних господарств Національної академії аграрних наук України;

- виявлення земельних ділянок що перебувають у власності чи користуванні сторонніх осіб у межах землекористувань, які посвідчені правовстановлюючими документами;

– покращення фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання за рахунок збільшення обсягів вирощування продукції в результаті повернення значних площ земель в обробіток;

– виявлення незареєстрованих земель в Державному земельному кадастрі, для подальшої їх реєстрації та використання відповідним землекористувачем.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 22.20.2020)

2. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 20.10.2020).

3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. №858-I. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15> (дата звернення 21.20.2020).

4. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (дата звернення: 21.20.2020).

5. Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 476. Дата оновлення: 05.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.20.2020).

Сохнич А.Я.

д.е.н., проф.

Львівський національний аграрний університет

м. Львів

Сохнич С.А.

к.е.н.

Рахункова палата України

м. Львів

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ В СУЧАСНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Головною причиною розбалансування економіки України став її об'єктивно обумовлений новим самостійним цивілізаційним вибором вихід із політичного союзу СРСР. Це відповідно призвело до переходу економіки України на автономне функціонування в межах колишньої республіки на засадах вільного ринку товарів та послуг. Дуже важливим наслідком розпаду величезної економічної імперії стала одномоментна втрата централізованого московського управління всіма галузями економіки самостійних республік. Це з часом призвело до втрати міжреспубліканських ринків збуту виробленої продукції через відсутність скоординованого перспективного планування. Необхідно зважити також на те, що структура виробництва в СРСР була надто перевантажена дублюванням процедури прийняття управлінських рішень, низьким фаховим рівнем спеціалістів міністерських структур, підібраних за партійно-квотним принципом. Наспих створені державні структури із середніх республіканських ланок, які мали бути спрямовані на консолідацію виробничого потенціалу, почали відкрито займатись розрекламованим роздержавленням підприємств, а насправді практично безоплатною приватизацією найбільш прибуткових галузей економіки. Починаючи з цього періоду переоснащенням чи модернізацією виробництва майже ніхто професійно не займався. Аналізувати ефективність приватизованого майна не було часу та й не було фахівців здатних це зробити в нових псевдоринкових умовах.

Другою важливою складовою деградації економіки став колапс державної фінансово-кредитної системи. Весь золотовалютний запас республіки дивним чином, очевидно не без залучення корупційних механізмів, був залишений у Російській Федерації. Це пізніше призвело до значного подорожчання наданих Україні міжнародними фінансовими організаціями кредитних ресурсів, що негативно відобразилось на конкурентноспроможності вітчизняної продукції. Окрім цього всі валютні запаси теж залишились у Росії, що призвело до небаченої за темпами інфляції. Повне роз-

балансування системи фінансів викликало фактичне банкрутство системоутворюючих банків, одним з яких був банк «Україна». Підприємства майже миттєво втратили свої банківські резерви і не мали ні найменшої можливості врятувати ситуацію. Великі підприємства почали розпадатись на більш дрібні з надією зберегти виробництво та трудові ресурси, що було принципово помилкою. Відсутність ринків збуту виробленої продукції швидкими темпами знизило фінансову стійкість підприємств і це об'єктивно вимагало необхідність різкого скорочення витрат на заробітну плату, фактично безробітного персоналу. Але постсоціалістичні уявлення у керівництва молодой держави про роль робочої сили у виробництві не були тісно пов'язані із ефективністю господарювання. Такий економічний популізм закономірно призвів до значного зниження заробітних плат на фоні галопуючої інфляції, результатом чого стало звільнення значної частини найбільш кваліфікованих працівників.

Третім визначальним чинником розвалу економіки стало захоплення економічних, а пізніше і політичних важелів управління країною з метою переформатування законодавчої бази таким чином, щоб у законний спосіб користуватись державним бюджетом з метою отримання значних коштів через продекларовану підтримку вітчизняного виробника, а насправді своїх практично збанкрутілих підприємств. Нові власники викупивши державні посади та створивши додатково в 3 рази більше посад із розширеними повноваженнями, розпочали, створивши Фонд Держмайна, продаж у свої руки за демпінговими цінами народної власності. Причому приватизація проводилась в основному за кошти Держбюджету при активному сприянні Національного банку. В країні сталася своєрідна кримінально-економічна революція: замість радикальної модернізації економіки країни, або масового банкрутства підприємств, який завжди був стимулом до оновлення виробничих потужностей, економіка пішла по новому кримінально корупційному шляху. Населення поставили на межу виживання заради функціонування малоефективної постсоціалістичної структури виробництва, яка потребувала все більше державних коштів, які потім в результаті фінансових маніпуляцій поповнювали банківські рахунки фізичних осіб за кордоном. Ці кошти вже ніколи не повертались до української банківської системи і це у свою чергу створювало дефіцит банківських резервів, який покривався через систему міжбанківських запозичень.

Четвертою причиною прогнозованого дефолту економіки є неконтрольована політика зовнішніх валютних запозичень, в першу чергу від МВФ та Світового банку. Кредити брались і беруться зараз не на розвиток виробництва, а на погашення прострочених платежів по вже взятим раніше зовнішнім запозиченням, країна ледве справляється з виплатою відсотків і то частково за рахунок перекредитування, а вже найближчим часом пот-

рібно буде повертати і основу кредитів. Кредитний рівень країни останнім часом знаходиться в дуже небезпечній для економіки зоні, яку міжнародні експерти оцінюють як «ССС+». Зрозумілих, науковому в першу чергу загалу, шляхів виходу з цієї критичної ситуації керівництво поки не запропонувало. Загальні гасла для населення про «необхідність потерпіти» економіку і бізнес вже не влаштовують. Держава і її народ нагально потребують конкретних чітко вивірених економічних дій для зупинки подальшого розвалу економіки та дезінтеграції країни. Ситуація вкрай складна і через деструктивну позицію нашого північного сусіда, який поставив завдання сприяти розвалу української держави, вона ще більше ускладнюється. Зрозуміло, що простих рішень тут бути не може, а економіка є вкрай консервативною сферою. Тому державі потрібно відроджувати економічну науку та приймати ризиковані радикальні рішення бо тільки такий підхід зможе вивести країну з тотальної бідності.

В цьому плані важливим є управління земельними ресурсами [1-5], функціональна схема, яка пропонується розглядати з таких позицій (крім загально прийнятих підходів):

- залучення земельних ресурсів в якості банківських активів з метою формування розширених кредитних інвестиційних фондів та підвищення стабільності банківської системи країни;

- необхідності об'єднання прав власності на земельний ресурс, що включає в себе землю та її надра з метою підвищення ефективності їх використання;

- ефективного використання енергетичних земельних ресурсів на регіональному рівні.

Такий підхід забезпечення ефективного використання земельних ресурсів сприятиме підвищенню екологічної стійкості території.

Проаналізуємо коротко, які ж ресурси ще залишились в країні і чи є реальна можливість їх якимось чином використати для відродження економіки країни і регіонів зокрема. Промисловість країни вже морально і фізично застаріла і з технологіями 60-х років минулого століття неможливо опанувати світові ринки, куди пробитись з нашою енергоємкою продукцією буде абсолютно неможливо. Для прикладу: енергоємність продукції нашого машинобудування в 3–4 рази більша ніж у ЕС, а споживання енергії в процесі експлуатації цієї продукції у 8–12 разів більша ніж, аналогічної виготовленої, наприклад, в Японії. Зразу приходимо до висновку, що цей напрямок є для нас непродуктивним.

Розглянемо сферу сільського господарства. Тут панують ейфоричні очікування, що після тотального переходу на виробництво продукції харчування, країна отримає величезні прибутки, враховуючи що «землі у нас родючі, а люди роботящі». Це звичайно вираз придуманий не економіста-

ми, а малоосвідченими в економіці журналістами. А яка ж реальна ситуація в цьому секторі економіки? Дослідження американської асоціації фермерів США проведені нещодавно показують такі енергетичні співвідношення: на виробництво головного експортного продукту походженням з України – зерна 3-го класу витрачається аж 252 кг (!) умовного палива, в ФРН – 54 кг, в США – 45, Франції – 30, а в Великобританії – 21 кг. Потрібно також уважно проаналізувати і той факт, що попри такі величезні енергозатрати українським зернотрейдерам все таки вдається продавати зерно на світовому продуктовому ринку. Всім зрозуміло, що нічого принципово нового у технології виробництва зерна не змінилось, а низьку експортну ціну вдається втримати тільки за рахунок банального обману виробників зернової продукції, маніпулюючи на коливаннях курсів гривні та долара США, короткострокових кредитів, які потрібно максимально швидко повернути банку кредитору через значну відсоткову ставку, через мізерну плату за оренду землі, через уникнення експортного оподаткування, через отримання прямих доплат з бюджету на одиницю виробленої продукції, через маніпуляції з оплатою ПДВ у держбюджет і т.д. Надії на швидке вирішення економічних проблем країни через нарощування виробництва експортної продукції сільського господарства є з точки зору науки малообгрунтованими.

Ефективне використання земельного ресурсу є важливим для нашої країни, що дає можливість вирішувати питання відновлення її платоспроможності. Земельний ресурс включає в себе поверхневий шар землі та надра, що знаходяться в його межах. І хоча юридично-правовий статус та управління землями та надр є принципово різними, комплексне їх використання має забезпечити значний економічний ефект.

Список використаних джерел

1. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / За заг. ред. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. – 654 с.
2. Сохнич О. А. Нова концепція екологічного балансу планети земля // А.Я. Сохнич. – Львів, 2013. – 10 с.
3. Сохнич А.Я. Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки.- Львів: НВФ “Українські технології”, 2002.- 252 с.
4. Третяк А.М. Бабміндра Д.І. Земельні ресурси України та їх використання, К.:ТОВ “ЦЗРУ”, 2003. -143с.
5. Харичков С.К., Андреев Н.Н., Купинец Л.Е. Экономика и экология: совместимость развития (мировой опыт и Украинская перспектива) ИПРЭИ НАН Украины.- Одесса: 2007.- 180 с.

Хавар Ю.С.

к.т.н., доц.

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

Лєхман С.С.

магістр

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПОГОДЖЕННЯ ПРОЄКТІВ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ЗА ПРИНЦИПОМ ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНОСТІ

З моменту набуття чинності постанови КМУ від 31.08.2016р. №580 [1] розробники землевпорядної документації почали стикатися з відмовами у погодженні землевпорядної документації. Проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок розробляються відповідно до вимог Земельного Кодексу України [2], Закону України «Про землеустрій» [3], Закону України «Про Державний земельний кадастр» [4] та інших нормативно-правових актів. Оскільки, на сьогодні, немає чітко сформованого еталонного взірця проекту землеустрою, на підприємствах різних областей їх розроблення відрізняються. Впровадження цієї постанови має підштовхнути до створення єдиного еталону для розробників документації із землеустрою на території України [5].

Практичні питання землеустрою на місцевому рівні поєднують комплексний підхід до задоволення потреб замовника землевпорядної документації з врахуванням дотримання вимог чинного законодавства та виключення можливості порушення прав суміжних землевласників і землекористувачів, тому дослідження в цьому напрямі є дуже важливими.

Метою наших досліджень є вивчення та аналіз причин отримання негативних висновків при погодженні проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок за принципом екстериторіальності.

При погодженні проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки розробник проекту отримує позитивний або негативний висновок експерта державної експертизи. При отриманні позитивного висновку – земельна ділянка реєструється в автоматизованій системі Державного земельного кадастру (АСДЗК), а при отриманні негативного – проект землеустрою доопрацьовується розробником і подається на отримання висновку знову.

Після одержання великої кількості негативних висновків одному розробнику землевпорядної документації, його позбавляють кваліфікаційно-

го сертифікату, дію якого він може відновити двома шляхами – оскаржити рішення кваліфікаційної комісії у суді або пройти курси підвищення кваліфікації та скласти, відповідно, кваліфікаційний іспит.

Серед причин отримання розробниками негативних висновків можна виділити наступні:

- грубі порушення при розробленні проекту землеустрою;
- низька кваліфікація експерта землевпорядної експертизи;
- інформаційна недосконалість основних загальнодоступних джерел картографічної та геопросторової інформації, які використовують експерти;
- низька потужність апаратно-програмного забезпечення АСДЗК;
- недосконалість нормативно-правової бази у сфері землеустрою.

Розглянемо кожну групу відмов на прикладах.

Прикладами грубого порушення при розробленні проекту землеустрою є:

- відсутність дозволу на розроблення проекту землеустрою;
- перевищення максимально допустимого терміну розроблення проекту землеустрою;
- відсутність запису в реєстрі сертифікованих інженерів-землевпорядників про підвищення кваліфікації по закінченні чотирирічного терміну з моменту проходження останніх курсів.

Прикладами низької кваліфікації експертів землевпорядної експертизи є:

- вимога надання документів, які відсутні в складі проекту землеустрою (наприклад свідоцтво про перевірку законодавчо-регульованого засобу вимірювальної техніки);
- вимога приведення результатів вимірювань в режимі RTK до вимог Інструкції з топографічного знімання в масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500.

Прикладом інформаційної недосконалості основних загальнодоступних джерел картографічної та геопросторової інформації є шар умовної прибережної захисної смуги на публічній кадастровій карті, який в більшості випадків не відповідає дійсності. Експерт дає негативний висновок, використовуючи цей шар, в той час, як водний об'єкт або взагалі висох, або зменшився в розмірах.

Прикладом низької потужності апаратно-програмного забезпечення АСДЗК є неможливість завантаження файлів, які перевищують обсяг 50 Мб. Якщо проектом землеустрою передбачено формування кілька тисяч однотипних ділянок (наприклад для розміщення вітрогенеруючого електрообладнання), то такий проєкт неможливо «стиснути» до 50 Мб без втрати якості. Враховуючи те, що проєкти землеустрою щодо відведення зе-

мельних ділянок, обсяг яких перевищує при «стисненні» 50 Мб майже не розробляються, то цей випадок використовується, як історичний приклад (при впровадженні екстериторіального принципу обсяг проєкту не мав перевищувати 15 Мб, що й призводило до негативних висновків при погодженні, адже доводилося сканувати проєкти з роздільною здатністю в 200 точок на дюйм).

Прикладом недосконалості нормативно-правової бази у сфері землеустрою є отримання діаметрально протилежних висновків експертів землепорядної експертизи, отриманих при завантаженні двох ідентичних проєктів. Наприклад, один експерт дає негативний висновок, мотивуючи тим, що акт приймання-передачі межових знаків на зберігання має бути підписаний суміжними землевласниками (землекористувачами) після затвердження проєкту землеустрою, інший експерт вважає, що в проєкті землеустрою має бути присутній акт приймання-передачі межових знаків на зберігання підписаний суміжними землевласниками (землекористувачами).

З моменту запровадження екстериторіального погодження проєктів землеустрою велика кількість висновків про розгляд є негативними. Вирішення цієї проблеми може забезпечити розроблення еталонів всіх видів землепорядної документації, відбір експертів серед сертифікованих інженерів-землепорядників, приведення шарів публічної кадастрової карти в актуальний стан та приведення базових нормативно-правових актів у сфері землеустрою у відповідність один до одного.

На рис.1 наведено розподіл випадково обраних негативних висновків за основними групами на прикладі Запорізької області.

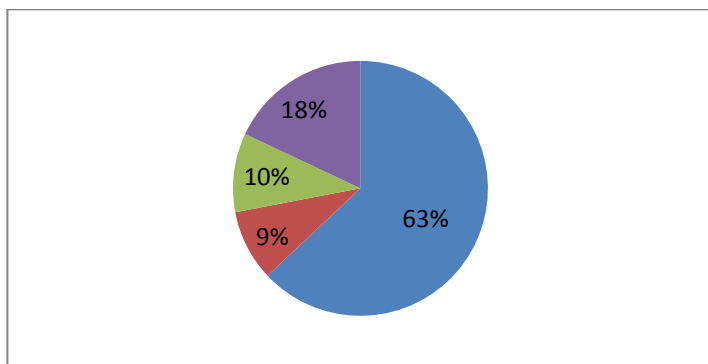

Рис.1.Розподіл випадково обраних негативних висновків.

Як видно з діаграми, причиною 63% негативних висновків при розгляді проєктів землеустрою є грубі порушення вимог і норм чинного законодавства, 18% – недосконалість чинної нормативно-правової бази в сфері

землеустрою, 10% – інформаційна недосконалість основних загальнодоступних джерел картографічної та геопросторової інформації, які використовують експерти, 9% – низький рівень кваліфікації експерта землевпорядної експертизи.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації пілотного проекту із запровадження принципу екстериторіальності погодження документації із землеустрою територіальними органами Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру» від 31 серпня 2016 року №580.

2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. / Відомості Верховної Ради України – 2002 р., № 3-4, ст. 27.

3. Закон України «Про землеустрій»: за станом на 03.07.2020 р. / Відомості Верховної Ради України. Закон від 22.05.2003 № 858-IV.

4. Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 16.10.2020 р. №3613-VI / Відомості Верховної Ради України від 2012, №8, ст. 61.

5. Р. Ванчура, Н. Мала «Аналіз екстериторіальності погодження проєктів землеустрою щодо відведення земельної ділянки органами державної служби із питань геодезії, картографії та кадастру» – [Електронний ресурс]: [Веб-сайт] – Електронні дані: / Р. Ванчура, Н. Мала – Режим доступу: [https:// http://www.irbis-nbuv.gov.ua](https://http://www.irbis-nbuv.gov.ua)– Заголовок з екрана.

Харитоненко Р.А.

к.е.н.

Інститут землекористування НААН України

м. Київ

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ЗЕМЕЛЬ ПРИ РОЗРОБЦІ ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ОФІЦІЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОРТАЛІВ

При проведенні землеустрою на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, а також при розробленні документації із землеустрою необхідно дотримуватися державних стандартів, норм і правил у сфері землеустрою, закріплені законодавством. До таких норм і правил відносяться комплекс якісних та кількісних показників, параметрів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних, природно-кліматичних та інших умов. Одним із таких якісних параметрів земель є визначення наявності на земельній ділянці особливо цінних земель.

Особливо цінні землі та порядок припинення прав на них регулюються статтею 150 Земельного кодексу України. Відповідно до пункту 1 вищезазначеної статті до особливо цінних земель відносяться землі за якісними ознаками *частини а, б* (агровиробничі групи ґрунтів у складі сільськогосподарських земель) та землі із певним спеціалізованим призначенням *частини в, з* [1].

Перелік агровиробничих груп ґрунтів, які є присутніми на території України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. № 1051 додатком 5 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» [2]. Наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 06.10.2003 р. № 245 «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів» уточнюються норми частини (а) пункту 1 статті 150 Земельного кодексу України в розрізі провінцій природно-сільськогосподарського районування земель [3]. Під природно-сільськогосподарським районуванням земель за статтею 179 Земельного кодексу України визначено: «*Поділ території з урахуванням природних умов та агробіологічних вимог сільськогосподарських культур*» [1].

Тому при розробці документації із землеустрою визначаємо приналежність земельної ділянки до особливо цінних земель за параметрами певного спеціалізованого призначення або якісних ознак, до яких відносимо агровиробничі групи ґрунтів у складі сільськогосподарських земель.

Єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, в межах України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку подає Державний земельний кадастр. Інформаційною базою такої інформації є відповідні інформаційні портали: Публічна кадастрова карта України; Загальнонаціональна (всеукраїнська) нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення» [4,5].

Публічна кадастрова карта України в контекстному меню має шар - *грунти*, який відображає номер шрифту та його назву [4]. Проте слід зауважити, що існує розбіжність у порівнянні шифру і назви за інформацією із Публічної кадастрової карти України та затвердженого переліку агро виробничих груп ґрунтів.

Прикладом є досліджувана земельна ділянка за КОАТУУ: 5123755800 зоною 02, кварталом 002. Згідно із Державним класифікатором об'єктів адміністративно-територіального устрою України (КОАТУУ) земельна ділянка розташована в адміністративних межах смт. Таїрове Овідіопольського району Одеської області. За інформацією із Публічної кадастрової карти України в межах даної земельної ділянки знаходиться ґрунт шифр 68 із назвою: *Чорноземи південні малогумусні*.

Відповідно до затвердженого переліку агро виробничих груп ґрунтів за шифром 68 обліковується - *Чорноземи звичайні слабodefльовані*. Також необхідно врахувати, що для цього ґрунту присутній різний механічний склад: 68 г - *легкосуглинкові*, 68 д - *середньосуглинкові*, 68 е - *важкосуглинкові* [2].

Відповідно до наказу Державного комітету України по земельних ресурсах від 06.10.2003 р. № 245 «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів» перевіряємо чи відноситься даний шифр агро виробничих груп ґрунтів до особливо цінних земель.

За номером КОАТУУ та індексним кадастровим поділом (зони, кварталу) визначаємо природно-сільськогосподарське районування (провінція), де розташована досліджувана земельна ділянка. Встановлено, що досліджувана земельна ділянка відноситься до *доприродно-сільськогосподарської провінції - Степова посушлива Правобережна*. За шрифтом агро виробничої групи ґрунтів 68 та природно-сільськогосподарської провінції *Степова посушлива Правобережна* досліджування земельна ділянка не відноситься до особливо цінних земель відповідно до наказу Державного комітету України по земельних ресурсах від 06.10.2003 р. № 245 [3].

Аналогічне визначення агро виробничої групи ґрунтів в межах досліджуваної земельної ділянки (КОАТУУ: 5123755800; зона: 02; ква-

ртал: 002) проведемо за допомогою порталу Загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативно грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення. В контекстному меню даного порталу є тематичні шари *природно- сільськогосподарської зони, провінції, округу, району, агровиробничі групи ґрунтів та земельні ділянки сільськогосподарського призначення*[5].

За цими тематичними шарами досліджувана земельна ділянка відноситься до *доприродно-сільськогосподарської провінції - Степова посушлива Правобережна, шифр агровиробничої групи ґрунтів 71Д* [5]. Даний шифр агровиробничої групи ґрунтів - 71Д класифікується як *чорноземи південні середньосуглинкові та їх слабо- і залишково-солонцюваті відміни* [2].

Відповідно до Наказу Державного комітету України по земельних ресурсах від 06.10.2003 р. № 245 «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів» за природно-сільськогосподарським районуванням (провінцією) і агровиробничим складом ґрунтів досліджувана земельна ділянка сільськогосподарського призначення, що відноситься до *доприродно-сільськогосподарської провінції - Степова посушлива Правобережна, шифр агровиробничої групи ґрунтів 71Д* згідно із частиною (а) пункту 1 статті 150 Земельного кодексу України є особливо цінною групою ґрунтів, яка віднесена до особливо цінних земель [1,3].

Висновки і пропозиції. Недотримання вимог положень нормативно-правових актів, нормативно-технічних документів, стандартів, норм і правил у сфері землеустрою призводить до неефективного використання земельних ресурсів, а також відповідальності конкретних розробників документації із землеустрою.

Враховуючи неспівпадіння в назві та шифрі агровиробничої групи ґрунтів із офіційного інформаційного порталу Державного земельного кадастру Публічної кадастрової карти України до затвердженого переліку агровиробничих груп ґрунтів може призвести до безпідставного вилучення особливо цінних земель. Проте інформація із порталу Загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативно грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення про наявні агровиробничі групи ґрунтів на досліджуваній земельній ділянці відповідає затвердженому переліку агровиробничих груп ґрунтів. Для виявлення системності чи випадковості даного неспівпадіння агровиробничих груп ґрунтів в різних інформаційних порталах єдиної геоінформаційної системи ДЗК пропонується продовжити дане дослідження в розрізі різних природно-сільськогосподарських провінцій.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України станом на 07.06.2020 р. № 2768-III; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» станом на 10.06.2020 р. № 1051 (додаток 5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051%D0%B1-2012-%D0%BF#Text>
3. Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів» від 06.10.2003 р. № 245 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0979-03#Text>
4. Публічної кадастрової карти України - Інформаційний портал Державного земельного кадастру. URL: <https://map.land.gov.ua/>
5. Загальнонаціональна (всеукраїнська) нормативно грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення» - портал Держгеокадастру. URL: <https://ngo.land.gov.ua/>

Чумаченко О.М.

к.е.н., доц.

Національний університет біоресурсів і природокористування

України

м. Київ

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Сучасна інтерпретація поняття інтенсифікація виробництва неможлива без тлумачення поняття «інтенсифікація» (від латинського *intensio* – напруження, посилення та *facio* – роблю) означає посилення, зростання напруженості, продуктивності, дієвості. Отже, інтенсифікація є напруженістю певного процесу, яка характеризується мірою віддачі факторів використання, ресурсів, тобто є якісною характеристикою, що виражає високу міру, ступінь сили, напруженості, насиченості якогось прояву чи процесу [1] Відповідно до енциклопедичного визначення - сутність *інтенсифікації виробництва* розглядається як процес суспільного виробництва, що базується на застосуванні найефективніших засобів і предметів праці, кваліфікованої робочої сили, передових форм і методів організації праці, зростаючої інформованості про найновіші досягнення науково-технічного прогресу тощо. Економічне зростання обсягів сільськогосподарського виробництва при цьому як правило здійснюється екстенсивним та інтенсивним шляхами. Кожен із цих типів розвитку має свої особливості. *Інтенсивне сільське господарство* - це форма господарювання, що використовує значну кількість добрив, пестицидів та машин і технічних засобів, а також потребує великих затрат робочої сили і капіталу на землеробство.

Така форма землеробства головною метою ставить максимальний дохід із відносно невеликих земельних масивів. Саме тому при інтенсивному землеробстві задіюють декілька зовнішніх факторів, які сприяють підвищенню врожайності. Це і є головним показником інтенсивності сільського господарства, збільшення урожайності культур завдяки сучасним технологіям. Така форма господарювання притаманна і сучасному тваринництву. Головною метою інтенсифікації сільського господарства є збільшення виробництва продукції та покращення її якості для повноцінного забезпечення продовольчої безпеки в умовах зростаючої кількості населення. Відіграє важливу роль у зближенні матеріальних та культурних умов проживання сільського та міського населення, сприяє трансформації сільськогосподарської праці в різновид індустріальної, наближенню сільського господарства за технологічністю до промисловості.

Таблиця 1

Екологічні наслідки інтенсифікації сільського господарства

Рослинництво		Тваринництво	
Дія	Наслідок	Дія	Наслідок
Обробіток ґрунту (розораність)	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток деградації, в тому числі ерозії; – переущільнення ґрунту; – порушення структури ґрунту; – зниження продуктивності земель. 	Утримання тварин	<ul style="list-style-type: none"> – забруднення повітряного басейну та земельного простору продуктами життєдіяльності тварин; - потрапляння стічних вод до джерел прісної води.
Внесення мінеральних добрив	<ul style="list-style-type: none"> – фізико-хімічна деградація ґрунтів; – накопичення нітратів у продукції та ґрунтах; – хімічне забруднення водою. 	Випасання тварин	<ul style="list-style-type: none"> – виснаження кормових угідь; – витоптування трав'яної рослинності; – трансформація інших угідь у пасовища.
Використання комплексу пестицидів	<ul style="list-style-type: none"> – забруднення продукції, ґрунтів та надземних та підземних вод; – загибель корисних комах (бджоли); – біологічна деградація ґрунтів, порушення або знищення мікрофлори; – знищення флори і фауни. 	Дезінфекція тваринницьких комплексів	<ul style="list-style-type: none"> – забруднення навколишнього середовища хімічними засобами; – дестабілізація фауни на прилеглих територія; – алергічні та інші захворювання.
Вирощування ГМО	<ul style="list-style-type: none"> – мутації аборигенних видів рослин, внутрішньовидова гібридизація; - поява нових видів бур'янів; - витіснення реліктових видів рослин; – не до кінця вивчений 	Експериментальні дослідження виробництва генетично модифікованої сировини тваринного походження	<ul style="list-style-type: none"> – негативний вплив ГМО – кормів на стан тварин; - неконкурентність натурального тваринництва; – не до кінця вивчений вплив ГМО-продукції тварин на

	вплив на розвиток білкових організмів; – ГМО – продукція сприяє алергічним, мутагенним та іншим процесам; – Залежність аграріїв від виробників насіння ГМО (Syngenta і Monsanto).		здоров'я людини; – трансгенні свині, велика рогата худоба, вівці, птахи; – трансгенні риби; – генетично модифіковані мікроорганізми.
Використання засобів механізації	– ущільнення ґрунтів, механічне порушення; – шкідливі викиди, шумове забруднення.	Механізація виробництва у тваринництві	– газове та паливомастильне забруднення середовища.
Комплекс гідромеліоративних робіт	– деградація ґрунтів; – порушення надземного та підземного водних режимів; – обмеження у використанні угідь;	Підготовка кормових сумішей	– додаткові енергозатрати; – викид алергенів; – потрапляння сумішей до дикої природи.

Авторська розробка із використанням [2,3,4]

Список використаних джерел

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
2. Рогач С.М., Гуцул Т.А., Ткачук В.А. та ін. Економіка і підприємництво, менеджмент. Навчальний посібник. Київ. 2015
3. Товарознавство. Харчові продукти з генетично модифікованої сировини Г 50: навч. посібник / А.А. Дубініна [та ін.]. - Х.: ХДУХТ, 2015. - 267 с.
4. Чайка Т. О. Екологічні наслідки традиційного сільського господарства. ВІСНИК Полтавської державної аграрної академії. № 3 2013, С. 95-99

Шарий Г.І.

д.е.н., доц.

*Навчально-науковий інститут архітектури, будівництва та землеустрою
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава*

Нестеренко С.В.

к.т.н., доц.

*Навчально-науковий інститут архітектури, будівництва та землеустрою
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава*

Щепак В.В.

к.т.н., доц.

*Навчально-науковий інститут архітектури, будівництва та землеустрою
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава*

ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК ЗАСІБ ОХОРОНИ ҐРУНТІВ

В теперішній час на ринку сільськогосподарської продукції збільшується попит на екологічно чисті продукти сільськогосподарського виробництва, що викликає потребу в поверненні агровиробництва до системи органічного землеробства. Таке землеробство направлене на відмову від застосування штучних хімічних речовин в процесі виробництва. При цьому органічне землеробство забезпечує оздоровлення ґрунтів [1].

Вперше поняття «органічне землеробство» (organic agriculture) було використано засновником сучасного наукового органічного сільського господарства В. Нортборном у 1940 р. у праці «Look to the Land». У 1991 р. Європейська Рада міністрів прийняла Сільськогосподарський регламент (ЄС) №2092/91 про органічне землеробство і відповідне маркування сільськогосподарської продукції і продуктів харчування. Провідні країни світу адаптували національні закони під міжнародні вимоги і сертифікували частину сільськогосподарських угідь як органічні. В Європі є чотири країни, де понад 10 % сільськогосподарських земель знаходиться під органічним сільським господарством: Ліхтенштейн (29,8 %), Австрія (15,9 %), Швейцарія (11,1 %) та Швеція (10,8 %) [2]. В США створена єдина мережа сертифікаційних центрів (Certified Organic) і сертифікація вітчизняних і зарубіжних агентів з сертифікації, які повинні інспектувати об'єкти органічного землеробства.

За площею органічних земель Україна посідає одинадцяте місце в Європі. Ці землі займають 381 000 га і становлять 1% сільськогосподарських угідь країни. Зареєстровано понад 294 органічних агропідприємств. При цьому 90% української органічної агропродукції експортується до Нідерландів, Німеччини, Великої Британії. Переважаючи експортні культури – кукурудза та пшениця.

Полтавська область має досвід органічного виробництва і входить у п'ятірку кращих областей України, які займаються органічним землеробством та виробництвом органічних продуктів харчування. Всього в області площ сертифікованих земель під органічне землеробство – 30,7 тис. га, що становить 2,3 % від загальної кількості сільськогосподарських угідь області. Нині 28 підприємств мають сертифікати з органічного виробництва та переробки.

Позитивний досвід екологічного землеробства має науково-виробниче приватне підприємство «Агроєкологія» у Полтавській області, яке займає третє місце по площі органічних земель – 7 500 га. Більше 40 років підприємство займається органічним землеробством, відмовившись від застосування будь-яких хімічних речовин в сільськогосподарському виробництві. НВП «Агроєкологія» знадобилося майже 25 років, щоб отримати екологічно чистий ґрунт на землях органічного землеробства. За цей час оздоровлено понад 9 тис. га орних земель.

У господарстві освоєні сучасні методи «розумного» землеробства, завдяки яким забезпечено не тільки докорінне оздоровлення ґрунтів, а й відновлено за 40 років вміст гумусу на 0,53 – 1,0% в ґрунтах, що використовує підприємство, а загальна маса в метровому шарі живих організмів та поживних решток сягає до 40 тон на 1 га [3].

Економічним стимулом органічного землеробства виступають ринкові ціни на органічну продукцію сільського господарства, які в 2-3 рази вищі за середні ціни на продукти харчування в Україні, тобто проходить формування монопольної екологічної ренти і споживання її сільськогосподарським виробником. Але, ключовим аспектом органічного землеробства є збереження і підвищення родючості ґрунтів [1]. До заходів, що забезпечують досягнення мети, належать: оптимізація співвідношення сільськогосподарських культур у межах кожного господарства; ефективне використання місцевих органічних добрив (гною, торфу, компостів, сапропелю, органічних відходів переробки сільськогосподарської продукції); широке використання посівів багаторічних трав і збільшення площ сидеральних посівів; хімічна меліорація, що базується на використанні місцевих покладів вапняків, крейди, мергелів; використання місцевих сировинних ресурсів для підвищення родючості ґрунтів (фосфорити, цеоліти, глауконіти, фосфатшлак, дефекат); зменшення посівних площ під соняшник (зу-

мовлює погіршення фітосанітарного стану та зневоднення ґрунту) за рахунок розширення площ під сою, ріпак, гірчицю, льон олійний; запровадження мінімального обробітку ґрунту, впровадження сучасних широкозахватних агрегатів глибокого рихлення; застосування контурно-меліоративної організації території, що запобігає руйнуванню ґрунтів; реставрація і підтримка полезахисних смуг, як найважливішого елементу агроландшафту і закріплення меж полів.

У зерно-паро-просапних сівозмінах для досягнення бездефіцитного балансу гумусу потреба в органічних добривах становить на чорноземах типових 10 т/га сівозмінної площі [4]. Скорочення на 10 % площ просапних культур у сівозмінах і заміна чорного пару на зайнятий, зменшує потребу в органічних добривах для бездефіцитного балансу гумусу на 40 % і на 60 % за введення 20 % площ зайнятих багаторічними травами. Загортання побічної продукції рослинництва у ґрунт зменшує додаткову потребу в органічних добривах у першому випадку на 30-37 %, а у другому – на 65-90 %. У сівозмінах з багаторічними травами і загортанням побічної продукції досягається розширене відтворення гумусу навіть за умов відсутності застосування органічних добрив.

До заходів, що дають можливість збільшити надходження органічних речовин у ґрунт, крім застосування гною, належить загортання пожнивних рештків рослинництва і, перш за все, соломи зернових. За гумусовим еквівалентом 37 ц соломи відповідають 100 ц підстилкового гною, або 270 ц зеленого добрива. Підраховано, що з 50 ц/га сухої речовини соломи у ґрунт надходить 5 ц/га органічної речовини, з пожнивними рештками – 10 ц/га, з коренями за масою 25 ц/га – 4 ц/га.

Сидерацію також необхідно розглядати як багатофункціональний агротехнічний захід землеробства, який позитивно впливає на ґрунт, продуктивність і якість культур. Сидерація повинна включати набір високопродуктивних сидеральних культур для самостійних, підсівних та повторних посівів, систему їх насінництва, технологію і технічні способи вирощування та ефективного використання їх як добрива.

Зменшенням мінералізації органічної речовини можна досягти збільшення до 50 % питомої ваги процесів гуміфікації у разі глибокого приорування органічних матеріалів до орного шару. Мілкий обробіток ґрунту за типом дискування прискорює мінералізацію органічної речовини. З метою стабілізації гумусного стану доцільним є раціональне поєднання мінімального обробітку з періодично-глибокою оранкою.

В Україні формується система об'єктів природно-заповідного фонду, об'єктів підтримки стабільності природних та антропогенно-природних екосистем, у тому числі й національних природних та регіональних ландшафтних парків. Але ця система повністю обходить агроекологічну про-

блематику й охорону та збереження ґрунтів. Підтримання вмісту якісного гумусу в ґрунтах є найважливішим завданням землеробства, це основа сталого ведення рільництва, головний фактор родючості ґрунтів, а для України, в нинішніх геополітичних реаліях, є головним актуалітетом національної продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Шарий Г.І. Агроекологічні перспективи – не загубити надбане / Г.І Шарий, В.В. Тимошевський, С.А. Фесак // Землевпорядний вісник. – 2018. – №5. – С. 25–29.
2. Прутська О.О. Світовий досвід стимулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції / О.О/ Прутська, Н.В. Беляєва // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – №1(56). – С.212–218.
3. Антонєць С.С. Органічне землеробство: з досвіду ПП «Агроекологія» Шишацького району Полтавської області / С.С. Антонєць, А.С. Антонєць, В.М. Писаренко // Полтава: РВВ ПДАА. – 2010. – 200 с.
4. Добряк Д.С. Класифікація сільськогосподарських земель, як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання / Д.С. Добряк, О.П. Каш, Д.І. Бамбідра, І.А. Розумний // К.: «Урожай». – 2009. – 464 с.

Шкуратов О.І.

д.е.н., проф.

Інститут землекористування НААН

м. Київ

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Державний контроль за використанням та охороною земельних ресурсів, дотриманням вимог земельного законодавства України в контексті збереження якості земель здійснюються шляхом проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення. Однак, на сьогодні, практичне здійснення заходів із моніторингу земель протягом останніх десятиріч практично не відбувалося, що пов'язано, безперечно, як із відсутністю цільового бюджетного фінансування на вказані потреби, так і з принципово помилковою системою організації моніторингу, адже функції з його здійснення наразі покладені на різні центральні органи виконавчої влади та ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» [1].

За відсутності дієвої системи моніторингу ґрунтів продовжують посилюватись процеси деградації та зниження якості земель. Однією з вагомих екологічних загроз стала водна і вітрова ерозія. За останніми даними площа еродованих ґрунтів в Україні становить 15,9 млн га (40% відповідно від усієї площі), у т.ч. 12,9 млн га ріллі, або 38,4% [2]. Внаслідок недотримання встановлених науково обґрунтованих систем здійснення сільськогосподарської діяльності показник родючості ґрунтів постійно знижується. Майже на всіх ділянках спостерігається зменшення показника вмісту гумусу, що загалом в Україні становить щорічні втрати на рівні 0,6 – 0,7 т/га [3].

Згідно Земельного кодексу України моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів [4]. У системі моніторингу земель проводиться збирання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан земель, прогнозування їх змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану земель та дотримання вимог екологічної безпеки. Згідно Положення про моніторинг земель ведення моніторингу земель здійснює Держгеокадастр за участю Мінекоенерго, Мінекономіки, Національної академії аграрних наук України та Державне космічне агентство України [5].

Складовою частиною моніторингу земель є моніторинг ґрунтів. Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводиться Мінекономіки відповідно до затвердженого Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення. Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводить Мінекономіки у взаємодії з іншими виконавцями: Мінекоенерго, Держгеокадастром, Держводгоспом та науково-дослідними установами НААН землеохоронного профілю [6]. Фінансування заходів з моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводиться за рахунок державного та місцевих бюджетів з видатків на фінансування заходів з охорони земель, їх докорінного поліпшення і відновлення родючості ґрунтів, а також інших джерел. Фінансування заходів з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення проводиться за рахунок державного бюджету з видатків, передбачених на їх фінансування, за рахунок землевласників, землекористувачів та інших джерел фінансування.

Науково-методичне забезпечення моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення здійснює ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» разом з Національним науковим центром «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н.Соколовського», науковим центром «Агроекологія», ДП «Головний інститут землеустрою» Держгеокадастру, Інститутом водних проблем і меліорації НААН та іншими науково-дослідними установами НААН землеохоронного профілю.

Таким чином, здійснення моніторингу ґрунтів, в основному, носить розрізнений, відомчий характер. Відсутня міжвідомча координація і організація цих робіт. Наявна інформація про якість ґрунтів в Україні, дає можливість зробити висновок, що роботи щодо систематизації відомостей моніторингу ґрунтів в єдину базу не проводяться належним чином, відсутня сумісність з матеріалами просторового обліку земель, окрім цього інформація не має високого рівня достовірності.

На нашу думку, результати державного моніторингу ґрунтів земель сільськогосподарського призначення мають підлягати включенню в інформаційну систему ДЗК. З метою формування ефективної системи моніторингу земель сільськогосподарського призначення необхідно, перш за все, вирішити питання інституційного, організаційного, науково-методичного та фінансового забезпечення. А саме:

– створити унітарну структуру моніторингу – Службу моніторингу та контролю якості земель сільськогосподарського призначення (далі Служба), забезпечивши її необхідними ресурсами (інформаційними, кадровими, матеріально-технічними);

- забезпечити внесення змін до законів, підзаконних актів, норм та стандартів стосовно удосконалення моніторингу земель сільськогосподарського призначення;
- сформувати систему взаємозв'язків та взаємовідносин між Службою та іншими суб'єктами моніторингу земель сільськогосподарського призначення;
- удосконалити процес науково-методичного забезпечення моніторингу земель сільськогосподарського призначення, що передбачає: розроблення стандартів та інших нормативних документів, які регламентують здійснення моніторингу; розроблення нових засобів спостереження, збирання, накопичення, передавання і збереження інформації про якісний стан земель; здійснення аналізу та узагальнення інформації, їх математичного моделювання тощо;
- удосконалити систему формування та розподілу доходів і видатків на фінансування заходів з охорони земель, зокрема моніторингу ґрунтів.

Список використаних джерел

1. Купріянич І.П. Теоретико-методологічні засади організаційно-економічного забезпечення екологобезпечного аграрного землекористування: [Електронний ресурс]. Ефективна економіка. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 11.10.2020).
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році: аналітична доповідь / Мін-во екології та природних ресурсів України. К.: ФОП Грінь Д.С. 2016. 308 с.
3. Шкуратов О.І. Організаційно-економічні основи екологічної безпеки в аграрному секторі України: теорія, методологія, практика: монографія. К.: ДКС-Центр, 2016. – 356 с.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]: Офіційний вісник України. 2001. № 46. С. 1. Ст. 2038. Код акту 20473/2001. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2768-14 (дата звернення: 12.10.2020).
5. Про затвердження Положення про моніторинг земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 р. № 661 // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-93-%D0%BF> (дата звернення: 17.10.2020).
6. Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення: наказ Мінагрополітики від 26.02.2004 р. № 51. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-04> (дата звернення: 16.10.2020).

Підписано до друку 2.12.20 Формат 60x84\16
Ум. друк. арк. 5 Наклад 30 прим. Зам. № 200687

Видавець і виготовлювач Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4097 від 17.06.2011